Год. I. София, 3 Септември 1933 год.

78081

Македонска Трибуна

орган на македонската емиграция

Редакторъ: ДИМ. П. ЕВТИМОВЪ

ИЗЛИЗА ВСѢКА НЕДѢЛЯ СУТРИНЬТА
Броя 2 лв.

Абонаментъ:
За година . . . . . 100 лв.
За 6 месеца . . . . . 60 лв.
За странство . . . . . 200 лв.

Редакция и администрация:
София, ул. „Графъ Игнатиевъ“ № 11

Защо сме противъ убийствата

Ние сме противъ убийствата по дълбоко наше убеждение. Ние сме противъ убийствата и по политически и етически съображения. Убийствата, като срѣдство въ политическитѣ борби, не се практикуватъ въ никоя модерна, цивилизована страна.

Дори и въ Южна Америка и въ Албания тѣ сж на изчезване. Можеше ли да се търпятъ тѣ още въ България? Можеше ли тая страна да минава за културна, когато мировата преса ежедневно свързваше името ѝ съ най-грозни, съ най-отвратителни, съ най-варварски произшествия?

Ние сме убедени, че съ убийства за политически цели си служи този, който се чувствува слабъ и неправъ, този, който, не разполагайки съ идейни и духовни срѣдства за борба, прибѣгва до терора и насилието. А такова насилие, безъ идеи, вмѣсто да порази противната страна, само я калява и закрепва. Такова насилие свършва съ пълна катастрофа за този, който си служи съ него.

Убийствата се отричатъ отъ религията, отъ етиката, отъ доктрината. Страсть къмъ жестокость и кръвожадность сжществува само у анормалнитѣ и у дивацитѣ.

Но убийствата сж още попагубни за македонското освободително движение, което и безъ това не е богато съ интелектуални и морални сили. Тѣ дезориентирватъ и демонализирватъ македонската емиграция, парализирватъ македонската мисъль и воля, позорятъ македонското име. Политическитѣ убийства, найсетне, отвращаватъ свѣта и демокрацията. Тѣ убиватъ вѣрата у поробенитѣ наши братя въ Гърция и Сърбия и у пръснатитѣ въ свѣта наши сънародници. Тѣ изкопаватъ пропасть между македонци и българи въ свободна България и пораждатъ въ самата македонска емиграция или апатия или безуменъ куражъ, или безподобна подлость.

Но убийствата компрометиратъ и бждещето. Кой свестенъ човѣкъ не вижда, че съ подобни дѣла и дейци и съ подобни методи една бждеща независима Македония би станала арена на най-страшни междуособици, нежелателни за самитѣ ѝ жители и опасни за нейнитѣ евентуални съседи?

Кръстю Асеновъ

Хайдушкиятъ Сливенски кварталъ „Клуцохоръ“, който даде на предосвободителното движение въ България редица горски хайдути и революционери, не забрави и Македония — отъ него излѣзоха, между другитѣ двама македонски войводи — Кръстю Асеновъ и Георги Папанчевъ.

Човѣкъ не на фразата, а на дѣлото, той се усѣщаше въ стихията си само, когато прекрачваше границата отвѫдъ Рила и Родопитѣ. Отдалъ живота си въ служба на идеята, той бѣ готовъ да сложи бурната си глава за тържеството на тая си идея и слабо ценѣше своя животъ. Сражението при село Владимирово, презъ януарий 1903 год., което Сарафовъ даде на турцитѣ, Кръстю не малко допринесе съ своя куражъ и личенъ героизъмъ за благополучниятъ изходъ на това сражение. Попосле, като войвода на Ениджевардарско и Кукушко, той даде ония паметни сражения, които почти нѣматъ равни на себе си въ аналиитѣ на македонската революционна история и които заслужено му спечелиха името „Владѣтель на Арджанското езеро“.

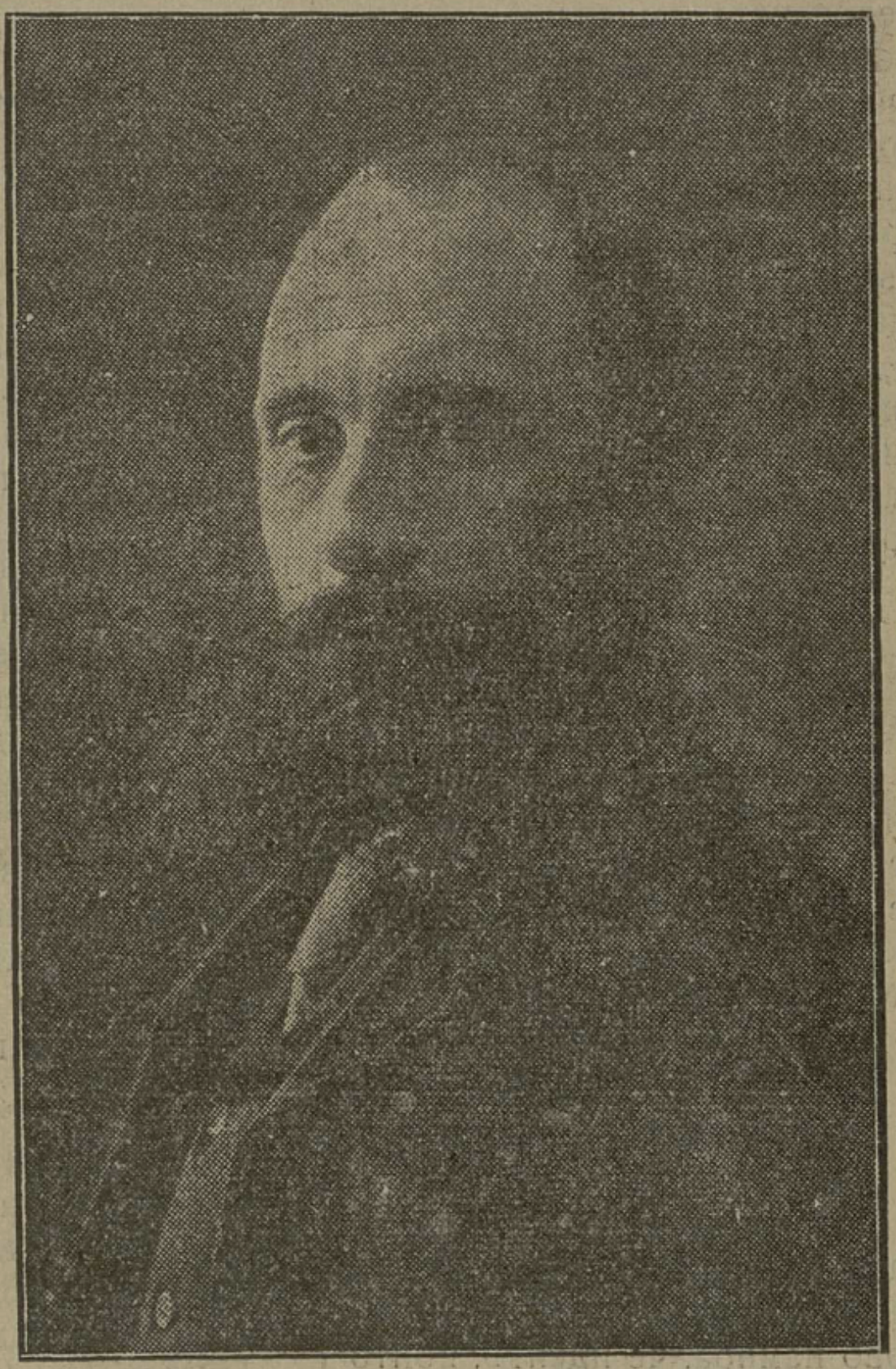
И на тая буйна глава бѣ сѫдено да падне не отъ неприятелски куршумъ, а отъ братска рѫка.

Съ това се тури край на единъ животъ, отъ който Македония имаше голѣма нужда предъ прага на току-що развихрилото се Илинденско възстание.

Кръстю Асеновъ е една отъ първитѣ свидни жертви на кървавитѣ македонски междуособици.

Въ всѣки брой въ вестника ни на първа страница ще помѣстваме ликоветѣ на всички загинали отъ братска рѫка, честни македонси борци, като спазимъ, доколкото е възможно хронологически редъ.

ПАДНАЛИ отъ БРАТСКА РЪКА

Яне Сандански

Легендата за неговата смъртъ настигна недовършената легенда за живота му. И засия ореолъ, който нѣма равенъ по очарование и блѣсъкъ.

И задъ нашитѣ устремни стжпки чувствуваме какъ расте спокойната, но могжща фигура на Пиринския царь.

Кому бѣ нуженъ живота на Яне Сандански? Дивнитѣ планински усои на легендарното му царство шъпнатъ при тихъ вѣтрецъ и реватъ при нестихнала буря за едно велико предателство. Предателството на македонскитѣ врагове.

Великата сѣнка на Яне броди неспокойна, за да вижда дѣлото на неговитѣ убийци, ржцетѣ на които непреставатъ да се кжпятъ въ прѣсна и чиста революционна кръвь.

Но въ желѣзния погледъ на Яне, който — като мълния — прекосва страната на робитѣ, сияе скрита надежда. Надеждата на неговата легенда, която днесъ вдъхновява борцитѣ и апостолитѣ на нова революционна Македония.

ПАДНАЛИ отъ БРАТСКА РЪКА

Гьорче Петровъ

Гьорче Петровъ е единъ отъ най-близкитѣ другари и сподвижници на първоапостолитѣ на македонската революция, Гоце, Даме и Пере, самъ апостолъ на свободата и смѣлъ борецъ.

Значението на Гьорче Петровъ въ македонското движение, като революционеръ отъ първа величина и като дългогодишенъ задграниченъ представитель на Вжтрешната македонска революционна организация, е грамадно. За съжаление, обаче, и той, както и всички почти водачи на македонския народъ, тъкмо въ момента, когато се решаваше сждбата на Македония презъ време на тритѣ войни — съюзнишката, междусъюзнишката и общоевропейската — измѣниха на дадената си клетва да се борятъ за автономията на Македония, а се наредиха подъ чужди немакедонски байраци! Тази измѣна изкопа гроба на Македония и причини неизмѣрими нещастия на България.

Тази своя грѣшка, съ фатални последствия за македонското освободително движение, резултатъ, разбира се, на други по-голѣми грѣшки въ миналото, Гьорче Петровъ изкупи съ своята чѣстна и беззаветна дейность, проявена непосрѣдствено следъ злополучнитѣ войни и съ своята мжчителна смърть.

Паметенъ ще остане апелътъ отъ 9.III 1919 г. къмъ македонското население и къмъ македонската емиграция въ България, съ който апелъ групата около Гьорче Петровъ, и начело съ него подканя македонския народъ и емиграцията въ България да се обяви решително противъ анексинисчно-върховистката политика на хората въ и задъ тогавашния *Изпълнителенъ комитетъ на македонскитѣ братства* и искрено поегърна идеята за *автономията на Македония и Балканската федерация.* Апелътъ е подписанъ отъ представители на Серския революционенъ окржгъ *Таско Спасовъ Сирски, Димо х. Димовъ, Чудомиръ Кантарджиевъ, Г. Скрижовски, Мишо Шкартовъ и отъ най-честнитѣ синове отъ западна Македония, начело съ Павелъ Христовъ, Кръсто Леоноевъ,* А. *Лозанчевъ, Ризо Ризовъ и много други.*

Гьорче Петровъ бѣ убитъ, идеята, обаче, на която той и неговитѣ другари служиха най-беззаветно, не бѣ убита. Нѣщо повече, една година само отъ смъртьта на предателя — автономистъ, Гьорче Петровъ тази идея бѣ възприета и отъ неговитѣ противвици, които съ гордость навичаха вече себе си *автономисти.* Такъвъ е прочее, великиятъ законъ на историята, който гласи: идейтѣ съ парабелъ не се убиватъ.

Поклонъ предъ свѣтлата паметъ на Гьорче Петровъ и предъ тая на невинно падналитѣ отъ братска ржка негови другари: Таско Серски (Таската), Димо х. Димовъ, Чудомиръ Контарджиевъ, Георги Пенковъ, Г. Скрижовски, и пр. Вечна имъ слава.

ПАДНАЛИ отъ БРАТСКА РЪКА

Борисъ Сарафовъ

Борисъ Сарафовъ е единъ отъ най-популярнитѣ македонски революционери. Още приживѣ той достигна до такива голѣми почести и слава, до каквито нито единъ отъ македонскитѣ дейци преди него не бѣ достигналъ. Едничъкъ Тодоръ Александровъ може да му конкурира, който тоже, още приживѣ спечели голѣми лаври, незапомнени почести и слава — заслужено или не, то е другъ въпросъ.

Славата, която спечели Сарафовъ и която направи отъ него бележитъ деецъ, за съжаление, не бѣше резултатъ на нѣкакви необикновени подвизи и заслуги. Да твърдимъ това, то значи да поставимъ по заслуги Сарафова повисоко отъ Гоце Дѣлчевъ или Даме Груевъ, които тъкмо по това време, когато Б. Сарафовъ въ София минаваше като нѣкакъвъ приказенъ македонски князъ, тѣ бродѣха безспирно изъ македонскитѣ планини, градове, села, паланки и колиби, на малцина само известни, гладни и изтощени отъ непоносими мѫки, градейки величието на Македония.

Следъ голѣмото Илинденско възстание, въ което взе активно участие и Сарафовъ, последниятъ се завърна въ София съ нови лаври и най-важното, като „централисъ“ вече, като „вѫтрешенъ“. Въ сѫщность, обаче, по схващания и по духъ, той си остана все сѫщиятъ — такъвъ, какъвто си бѣше преди възстанието — върховистъ. Така се създаде тъй наречения вѫтрешенъ върховизъмъ въ македонското освободително движение.

Скоро цѣла югозападна Македония, до тогава силно централистична, плувна въ водитѣ на лъжецентрализма. Автономията бѣше само единъ параванъ. Името на Фердинанда се носѣше като митъ и се издигна до степеньта на всенароденъ култъ.

Този нагонъ къмъ великобългаризъмъ и върховизъмъ не мина безъ отпоръ отъ страна на нѣкои вѫтрешни дейци. Най-голѣмъ отпоръ, обаче, срещу домогванията отъ вънъ да се измѣсти освободителното македонско движение отъ неговия правиленъ исторически пѫть, лъжецентрализмътъ срещна въ лицето на Серския революционенъ окрѫгъ, кѫдето традициитѣ на Гоце бѣха още прѣсни и кѫдето най-ревниво бранѣха самостойността, македонскиятъ характеръ и чистотата на движението.

На тази именно борба на своето противъ чуждото, на чистия централизъмъ на Гоце срещу лъжецентрализма, Сарафовъ стана първата жертва.

Убийството на Сарафовъ се извърши при следнитѣ обстоятелства

Серскиятъ революционенъ центъръ бѣше пламтяще огнище на класическия централизъмъ. Него именно се искаше какъ и какъ да унищожи Б. Сарафовъ. За тая цель той се опита да си послужи съ серския войвода Даевъ непризнено настроенъ къмъ Сандански и другаритѣ му, който съ подкрепата на въоръжени сили отъ вънъ, отъ България, трѣбваше да извърши избиването на най-виднитѣ дейци отъ тоя окрѫгъ, во главе, разбира се, съ Сандански. Тодоръ Паница, тоже другарь на Сандански, трѣбваше пъкъ да убие лично Сарафова. По една щастлива, обаче, случайность, цѣлото съзаклятие бѣ разкрито. Даевъ бѣ осѫденъ на смъртъ. Смъртната си присѫда пожела да изпълни самия Даевъ, като саморѫчно се застреля съ собствения си револверъ. Осѫденъ бѣше на смъртъ тоже Борисъ Сарафовъ и другаря му Иванъ Гарвановъ, и двамата като организатори на съзаклятието. Смъртната присѫда и на двамата по собствено желание извърши лично Тодоръ Паница, което стана на 10 декември 1907 г. въ София.

Това бѣше първото крупно македонско убийство, което на времето вдигна голѣмъ шумъ. Отъ тогава до днесъ паднаха толкова много македонски глави, колкото не сѫ паднали въ стражения срещу крепоститѣ на всички робски режими въ Македония, отъ куршумитѣ на истинскитѣ врагове и поробители на изстрадалата ни родина.

ПАЛЦАЛИ отъ БРАТСКАДЖКА

Арсени Йовковъ

Малцина знаятъ, кой и какъвъ бѣше Арсени Йовковъ. До 1923—1924 г. Арсени Йовковъ бѣше почти неизвестенъ за широката публика. Македонската емиграция до тогава нищо не знаеше за него, въпрѣки голѣмитѣ му заслуги преди и презъ време на илинденското възстание. Вестникъ „Илинденъ" (20 юлий, „Пиринъ") за първи пѫть направи известно името му и той, като неговъ редакторъ, скоро стана любимецъ на емиграцията.

Въ вестникъ „Илинденъ" Арсений Йовсковъ се показа темпераментенъ журналистъ, пламененъ проповѣдникъ, апостолъ и апологетъ на идеитѣ на Гоце, Даме и Пере, които идеи той прочисти отъ всички заблуди и ги представи въ цѣлата имъ чистота. Това е една отъ най-голѣмитѣ негови заслуги къмъ македонското дѣло и, по-специално, къмъ емиграцията.

Въ емиграцията, която до появата на в. „Илидень" най-спокойно спѣше своя непробуденъ летаргиченъ сънь, наричанъ отъ политическитѣ бавачки „пълно единодушие" и сплотеность", изведнъжъ настѫпи едно необичайно до тогава раздвижване. Политическата атмосфера, преситена съ отвратителни зловония на разлагащитѣ се организации, взе бърже да се прочиства. Блесна свѣтълъ слънчевъ день. Обилната свѣтлина, която се хвърли върху събития и дати, пръсна мъглата, що скриваше истината. Очитѣ се отвориха, устата заговори, съвѣститѣ се пробудиха. Скоро в. „Илинденъ" стана най-любимия вестникъ за емиграцията.

Успѣхътъ на в. „Илинденъ" се дължеше главно на особенитѣ качества на редактора му, който притежаваше голѣми писателски дарования. Въ Арсени Йовковъ имаше нѣщо Ботевско. Съ нѣжна братска любовь бѣ изпълнено сърдцето на борецъ въобще къмъ човѣка и къмъ неговото велико страдание. „Нашата борба" — казва Арсени Йовковъ въ една своя статия въ вестника — „е насочена не противъ невиннитѣ народи въ Югославия и Гърция, а противъ официалната политика на тѣхнитѣ правителства, която носи злини не само на чуждитѣ народи, но и на собственитѣ си такива.". „Всѣка революция" — казва той на друго мѣсто — „има за свой врагъ деспотизма въ всички му форми, затова борецъ, който чувствува игото на врага, не може тукъ да мрази неправдитѣ и насилието, тамъ да ги одобрява; не може да бѫде освободитель за себе си, тиранинъ за другитѣ. Затова на македонеца сѫ еднакво близки, както турчинътъ-македонецъ, който чувствува балканската въ Македония неправда, тъй и влахътъ отъ Мъгленско, който носи гръцкитѣ окови; тъй и българинътъ отъ Добруджа, който влачи ромънското иго, тъй, найсетне, и ромънецътъ отъ Банатъ, който пъшка подъ сръбски шайкачъ . . . Революцията на всѣки народъ е частица отъ общочовѣшкото и само презъ време на революционни подеми народитѣ сѫ се издигали къмъ това високо съзнание, за да мѣрятъ съ мащаба на висшата правда.

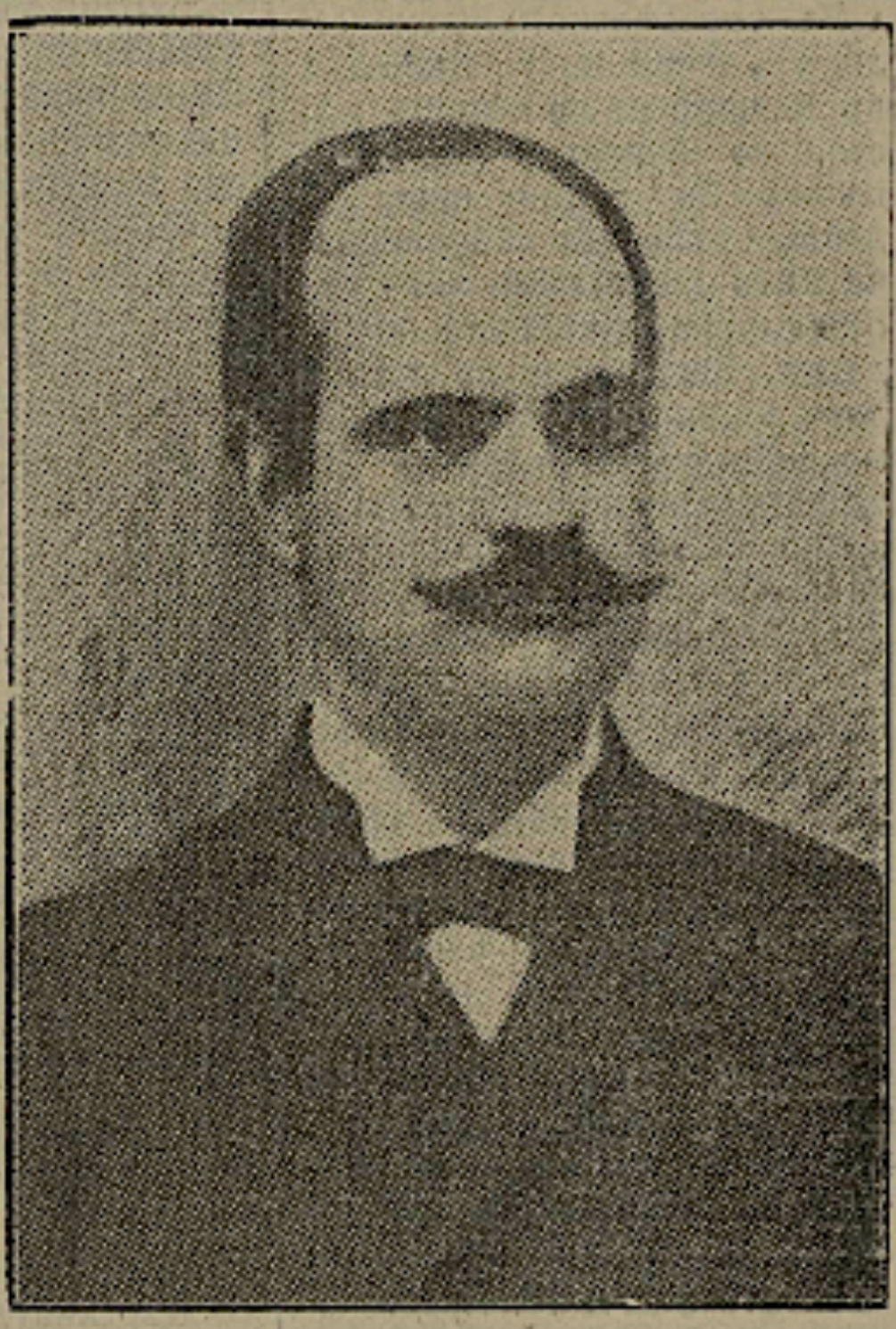
За тази висша правда, за правда и за свобода — както казва поста — умрѣ борецътъ Арсени Йовковъ въ неравната борба съ „пошлости изгнили".

Тази правда най-добре е изразена въ меморандума на илинденци, който даваме въ подлистникъ въ днешния брой на вестника ни, и въ статията „На чисто" излѣзли изъ подъ вещото перо на Арсени Йовковъ. Меморандумътъ е адресиранъ, само четири месеца преди страшната вартоломеевска нощь въ Горна-Джумая, кждето намѣри своята трагична смъртъ и Йовковъ, до проф. Цанковъ, тогава министъръ-председатель на България. Нека читателитѣ вникнатъ подобре въ истинитѣ и идеитѣ, що съдържа този исторически документъ, за да се разбере отъ всички поне сега истината, че вмѣшателството на българскитѣ правителства въ македонскитѣ работи сѫ причинявали и причиняватъ неизмѣрими пакости на македонското дѣло. Този меморандумъ бѣ единъ протестъ противъ правителството на професора и предупреждение къмъ македонскитѣ фактори за онова, което се готвѣше да стане и което стана презъ нощьта въ Горна-Джумая.

Жертва, скѫпа и невинна жертва, на тая страховита нощь стана и Арсени Йовковъ.

Редакторътъ на „Илинденъ" умрѣ, но идеитѣ за които той живѣ и умрѣ сѫ още живи и ще пребѫдатъ. Заедно съ тѣхъ ще живѣе и ще пребѫде името и на Арсени Йовковъ, на когото утрешната свободна и признателна Македония ще сплете вѣнецъ отъ живи и неувѣхващи цвѣтя, за да обкичи бѫдещия паметникъ на поета, борца и революционера — Арсени Йовковъ.

ПАЛЧАЛИ отъ БРАТСКАДЖКА

ИВАНЪ ГАРВАНОВЪ

Иванъ Гарвановъ е роденъ въ Стара Загора на 23 декемврий 1896 година. Баща му, Георги Ивановъ, е билъ убитъ отъ турцитѣ при влизането на Сюлейманъ паша въ Стара Загора, а той се спасява съ майка си и по-малкия си братъ въ Габрово. Образованието си получилъ въ родния си градъ и въ Пловдивъ, дѣто въ 1888 год. завършва реалната гимназия. Въ 1893 год. той свършва въ София Висшето училище, а после заминава за Виена.

Отъ Виена се върналъ въ Стара Загора, и, надуманъ да замине въ Солунъ като учитель по физика, той скланя и заминава.

Презъ първата година на учителствуването си въ Солунъ, Гарвановъ е билъ предаденъ само на учителската си работа. Презъ 1896 година въ Солунъ дошелъ, въ качеството на училищенъ инспекторъ, Дамянъ Груевъ, съ когото Гарвановъ се познавалъ като студентъ въ Висшето училище. Гарвановъ не е знаялъ какво работи Дамянъ Груевъ, който по това време е издавалъ въ Солунъ литографиранъ революционенъ вестникъ. Веднъжъ той поканилъ Гарванова да вземе участие въ борбата, като го попиталъ: „Готовъ ли си да мрешъ за Македония?" Гарвановъ, обаче, е билъ по идеи противникъ на Дамянъ Груева. Той билъ напълно подъ влиянието на течението, застжпвано отъ българскитѣ владици въ Македония и екзарха: нищо да не се предприема противъ турцитѣ, а да се засилва екзархията. Въ Солунъ Гарвановъ, въ името на тия революционни идеи, открива фронтъ на Централния революционенъ комитетъ. Той създава „братство". Така Гарвановъ се противопоставя организирано срещу Централния револ. комитетъ. Борбата скоро пламва, и до толкова се изостря, че, поради опасностьта, която Гарвановъ представлявалъ за революционното дѣло, решено било той да бжде убитъ. Благоразумието, обаче, е надделяло и Гарвановъ е останалъ живъ.

Усилията на Гарванова да възпре революционната стихия, обхванала вече всичко въ Македония: и старо и младо, мжжко и женско, богато и бедно, българско и небългарско, останаха безплодни. Нѣщо повече: принуденъ бѣ най-после и самиятъ той да се присъедини къмъ революционната стихия, като се нарежда рамо до рамо до своитѣ довчерашни идейни противници, разтурва „братството" и встжпва въ революционната организация.

Подиръ Солунската афера, избухнали въ месецъ януарий 1901 г., Гарвановъ още повече взима присърдце дѣлото на Вжтрешната революционна организация, докато, следъ дълги перипетии, той застава начело на самия Централенъ рев. комитетъ, като неговъ председатель. Тукъ Гарвановъ съвсемъ се промѣня. Докато въ началото водѣше борба противъ Комитета, главно заради неговата пропаганда за възстание, което, споредъ него, щѣло да опропасти населението, сега той, въ качеството си на председатель на сжщия тоя Комитетъ, води борба противъ Гоце Дѣлчевъ, който по съвсемъ други мотиви, бѣше противъ възстанието. Гарвановъ направи всичко за най-скорошно провъзгласяване на възстанието. Въ тоя стремежъ къмъ възстание се изразяваше върховистката тенденция на бившия екзархийски чиновникъ — Ив. Гарвановъ. Защото разликата въ схващанията между централиститѣ отъ върховистки произходъ и тия отъ чисто вжтрешенъ произходъ, следъ помиряването имъ и до край си остана въ стремежа на идитѣ (новитѣ „централисти") къмъ прогласяване възстанието, чрезъ което, следъ една намѣса на България, тѣ виждаха освобождението на Македония, и стремежа на другитѣ — истинскитѣ централисти, отдалечаване деньтъ на възстанието и твърдото имъ становище противъ въорженната намѣса на България, въ която тѣ виждаха дѣлежа и разпокжсването на Македония. Защото явно бѣ за тѣхъ, че България сама да воюва съ Турция, не би могла, безъ подкрепата на съседнитѣ балкански държави — Сърбия или Гърция, което пъкъ би могло да стане само за смѣтка на цѣлостна Македония. Сериозни въ войната на България за освобождението на Македония виждаха гробъ за България, и ново, по-тежко робство за Македония.

Следъ Илинденското възстание последва амнистия и Гарвановъ, който бѣше въ заточение, бѣ амнистиранъ и се върна въ България. Тукъ той продължава да играе ржководна роля въ македонското освободително движение. За съжаление, обаче, въ България, вследствие близкия допиръ до управляващитѣ фактори на страната, които фактори винаги сж упражнявали пакостно влияние върху дейцитѣ, Гарвановъ забравя завета на Гоце: „Освобождението на Македония е дѣло на македонския народъ", и се облегна всецѣло на „звездата" на Фердинанда и слѣпо вѣрваше въ въорженната освободителна мисия на България. Подъ влиянието на тия фактори, антагонизмътъ между дейцитѣ съ противни гледища, се изостри до такава степенъ, щото въ скоро време се дойде до въоржено стълкновение, жертва на което стана Иванъ Гарвановъ.

Въпрѣки всички грѣшки, Иванъ Гарвановъ има голѣми заслуги къмъ македонското дѣло.

Абонира ли се за „Македонска правда"?

ПАЛЧАЛИ отъ БРАТСКАДЖКА

НИКОЛА ЮРУКОВЪ

Въ историята на освободителнитѣ македонски борби, името на покойния Никола Юруковъ по чистота, скромность и идеализъмъ може да се сравни само съ това на Гоце, Даме и Пере Тошевъ. Н. Юруковъ е истинска гордость за Костурско, слава за Македония.

*

Следъ подписването на парижкитѣ диктати, чрезъ които Македония се хвърли отново въ обятията на безмилостни и жестоки поробители, голѣма часть отъ населението емигрира въ България. Но и тукъ то не остана спокойно. Презъ есеньта на 1919 г. македонската емиграция свика първия си конгресъ, нареченъ Великъ македонски съборъ. Въ тоя съборъ се очертаха две течения: едното, защищавано отъ бившитѣ чиновници на Екзархията, подкрепени отъ старитѣ върховисти и лъжецентралисти, другото представлявано отъ прогресивнитѣ елементи на освободителното македонско движение, начело съ серчани, Георче Петровъ, Лозанчевъ, Димо х. Димовъ и др.

Съ голѣми усилия въ събора се прокара автономния принципъ, който легна въ устава на подновената македонска организация. Но понеже мнозинството отъ събора бѣше съ анексионистични (присъединителни) разбирания, съ голѣмо болщинство се избраха въ новото управително тѣло, наречено „Изпълнителенъ комитетъ" все анексионисти. Така се тури началото на новия следвоененъ лъжеавтономизъмъ.

Новиятъ изпълнителенъ комитетъ, безъ ни най-малко да се съобразява съ автономната идея на устава си, заработи, вмѣсто за автономията, за присъединяването на Македония къмъ България. Известниятъ Мемоаръ ще остане единъ позоренъ паметникъ въ историята на лъжеавтономизма. Голѣми „заслуги" въ провождането на върховиско-анексионистичната политика на Изпълнителния комитетъ има Ив. Каранджуловъ — една нещастна, злополучна и фатална личность въ нашето движение.

Въ втория Македонски съборъ политиката на лъжеавтономизма бѣ подложена на безпощадна критика. Но и въ тоя Съборъ болшинството бѣ на страната на лъжата. Лъжеавтономиститѣ въ Събора привидно порицаха своята противомакедонска анексионистична политика, възвеличиха автономната идея, отъ която се плашеха както дявола отъ темянъ, и най-накрай си избраха Комитетъ отъ още по-произнесирани анексионисти, начело, разбира се, съ Каранджуловъ. Въ знакъ на протестъ, около 60 души делегати, истински привърженици на автономната идея, демонстративно напуснаха Събора и въ последствие се обособиха въ Временна комисия съ председатель д-ръ Далкълъчевъ и секретарь Ю. Анастасовъ, въ която Никола Юруковъ игра една отъ най-голѣмитѣ роли.

Временната комисия застана на началата, възприети отъ хората на Временното задгранично представителство на Вжтрешната организация: автономна Македония, като съединително звено на Балканската федерация. Въ кратко време Временната комисия успѣ да групира около себе си сума македонски братства; спечели симпатиитѣ, довѣрието и сътрудничеството на всички македонски вѣри и народности въ България, съ които постигна пълно разбирателство по въпроса за границитѣ на Македония — географически и економически; биде изслушана въ конгреса на дружествата за Обществото на народитѣ, кждето се взе специална резолюция, съ която се признаваше тежкото положение на македонското население съ обещание за следващата пролѣть да се вземе резолюция за автономията на Македония.

Цѣла сензация бѣше явяването на Никола Юруковъ въ Женева, въ конгреса на Международното бюро за правата на народитѣ, начело на македонска делегация, състояща се отъ българи, албанци, турци и власи. За сжщия конгресъ бѣ дошълъ и Каранджуловъ, който отъ името на многохилядната македонска емиграция пледира „автономията" на Макеония съ едната ржка, а съ другата стискаше мемоара за Велика България. Предъ наличностьта Македония се представи отъ делегацията, начело съ

(Следва на 4 стр.)

Никола Юруковъ

(Продължение отъ I-ва стр.)

Юруковъ, представляваща цѣлокупна Македония, никога до тогава така не представена и никога отъ тогава до днесъ.

Следъ една годишна плодовита организационна дейность Временната комисия въ учредителния й конгресъ се обособи въ отдѣлна македонска легална организация, наречена **„Федеративна организация на македонскитѣ емигранти“.** Уставътъ на тая организация бѣ възприетъ въ обединителния конгресъ въ 1923 г. месецъ януарий, въ който конгресъ „автономисти“ и федератисти се разцѣлуваха братски и се обединиха въ сегашната организация на чело съ Националенъ комитетъ.

Лъжеавтономиститѣ на Каранджуловъ, следъ като възприеха автономната идея на Гьорче Петровъ, въ знакъ на благодарность го простреляха предъ собствения му домъ. Това бѣ първото кърваво покушение на Т. Александровъ за разчистване пѫтя къмъ слава и всевластие.

Сѫщото се случи и съ Юрукова. Следъ като възприеха идеитѣ му, които идеи днесъ сѫ и наши идеи, Тодоръ Александровъ, за да не се затъмни славата му, побърза да го унищожи. Преди това Юруковъ бѣ обвиненъ въ връзки съ сърбитѣ, отъ кѫдето неговитѣ убийци пуснаха слухъ, че той получавалъ грамадни суми. за издържка на организацията. Следъ смъртьта, обаче, се установи по единъ безспоренъ начинъ, че Юруковъ не само не е получавалъ каквито и да сѫ суми, но надъ шестъ милиона собствени пари е разходвалъ за дѣлото — единственъ случай въ нашата история единъ крупенъ македонски богаташъ да жертвува последнитѣ си милиони, да се опропасти материално и най-после да даде и живота си за дѣлото. Милионерътъ Н. Юруковъ преди смъртьта си бѣ изпадналъ до положение на фалитъ и беднотия.

Убийството на Никола Юруковъ бѣ подло замислено и още по-подло извършено. Следъ като му бѣ съобщено, че е амнистиранъ и той освободи охраната си, една вечерь, излизайки отъ кафене „Прентанъ“ бѣ убитъ.

На 27 априлъ 1923 г. престана да тупти едно високо любящо и честно македонско сърдце, сърдцето на единъ истински благородникъ, единъ смѣлъ духъ, една възвишена и велика душа.

Враговетѣ на Македония убиха тѣлото на Юрукова, но духътъ, идеитѣ му, тѣ не можаха да убиятъ. Тѣ живѣятъ и ще живѣятъ докато свѣтъ свѣтува, защото тѣ сѫ безсмъртни, както е безсмъртна свободата, братството и равенството, за които той живѣ и умрѣ.

ПАДНАЛИ отъ БРАТСКА РЪКА

СЛАВЧО КОВАЧЕВЪ

Славчо Ковачевъ е идеологътъ на Федеративната македонска организация и единъ отъ най-енергичнитѣ нейни основатели.

Добъръ ораторъ, отличенъ журналистъ, Славчо е билъ винаги откровенъ и прямъ въ своитѣ остри филипики противъ проводницитѣ на македонския върховизъмъ, отъ чийто куршумъ бѣ пронизанъ, винаги прикрити задъ примамливи патриотически етикети. Тази му откровеность го е правѣла уважаванъ и почитанъ, даже и отъ неговитѣ идейни противници. Той бѣ пръвъ, който при надгробната речь, произнесена по случай подлото убийство на Гьорче Петровъ, публично и на всеуслишание заяви, че интелектуалниятъ убиецъ на последния е Тодоръ Александровъ, а физическиятъ му убиецъ е **турчето Реджебъ** отъ Рѣсенъ, както и безследното му изчезване, извършено отъ органитѣ на Тодора, за да се прикриятъ причинитѣ и диритѣ и авторътъ на това първо македонско злодеяние! Нѣма сбирка, нѣма конгресъ, въ който Славчо да не е вземалъ най-активно участие. Неговото зорко око бѣше навсѣкѫде. Той бѣ примѣръ на търпимость, убедителность и обективность. Той бѣ станалъ съвестьта и стожера на федеративното македонско движение въ България.

Днесъ идеитѣ на С. Ковачевъ сѫ и наши идеи!

Славчо Ковачевъ падна убитъ на 13 септемврий 1924 год., въ сѫщия день, въ който падна убитъ и Димо х. Димовъ, обвиненъ като съучастникъ въ убийството на Т. Александровъ. Това бѣше едно съ нищо необосновано и неоправдано обвинение, което днесъ се съвършено опровергава, защото убийството на Тодора бѣ решено и заповѣдано отъ други, немакедонски срѣди и извършено отъ лица, съ които Славчо и неговитѣ хора — федералиститѣ — нѣмаха нищо общо.

Славчо Ковачевъ бѣ откѫснатъ по насилственъ начинъ отъ живота въ разцвѣта на своята бурна идейна младость и сила. Неговитѣ славни дѣла, новитѣ вдъхновени статии и брошури изъ вестницитѣ, ще украсяватъ навѣки името му. Той бѣ и ще остане гордость въ редоветѣ на федеративното македонско движение. Ще дойде день, и той не е далечъ, когато неговиятъ бюстъ гордо ще се издигне на най-видно мѣсто въ бѫдещата столица на Македония — Солунъ.

Вѣчна слава и вѣчна паметь на борeца за правда и свобода — Владиславъ Ковачевъ.

ПАЛЦАЛИ отъ БРАТСКАДЖКА

НИКОЛА ГЕНАДИЕВЪ

(Вижъ подлистника на 2 стр.)

Петъръ Шандановъ

Кой уби д-ръ Никола Генадиевъ

Презъ втората половина на месецъ октомврий 1923 год. нѣколко нелегални групи отъ Битолския революционенъ окржгъ се прибрахме на почивка въ едно крайгранично албанско село. Заредиха се сиви дѣлнични дни, преситени откъмъ скука. Отмина и последниятъ октомврийски день. Първата ноемврийска нощь увѣнча плешивиятъ лобъ на Галичица съ снѣжна корона.

Току що бѣхме обѣдвали. Отъ Корча пристигна куриерътъ, който донесе едно писмо, 3—4 български вестници и една телеграма отъ Виена. Вестницитѣ задържахъ азъ, а писмото и телеграмата предадохъ на Протогерова. Последниятъ, следъ като разпечати телеграмата, прочете я на високъ гласъ. Тя имаше следното съдържание: „Цицонковъ оправданъ, Никола Генадиевъ убитъ въ София". Докато новината за Цицонкова предизвика радость у другаритѣ, вестьта за убийството на Н. Генадиевъ внесе смутъ въ душитѣ на повече отъ присжтствуващитѣ. Последва кратко мълчание, което бѣ нарушено отъ Протогерова. Потривайки ржцетѣ си, той отсѣче отривисто: „Най-после се ликвидира и съ този пакостникъ". За всички стана ясно, че се касае за „ликвидацията" съ живота на Н. Генадиевъ и че неговото убийство е дѣло на Ц. К. на ВМРО. Повдигнахъ се на колѣне и зададохъ на Протогерова следния въпросъ:

— Убийството на Генадиевъ дѣло на организацията ли е?

— Да, бѣше неговиятъ отговоръ.

Съ невъздържанъ почти езикъ се нахвърляхъ срещу членоветѣ на Ц. К., приключвайки филипиката си съ категоричната декларация, че ми е невъзможно повече да се числя въ редоветѣ на ВМРО, като поискахъ отъ протогерова срѣдства, за да се прибера въ България. Тази моя декларация смути доста много както Протогерова, така и останалитѣ другари. Заедно съ менъ осждиха убийството на Генадиева Г. Д. Христовъ, В. Пундевъ, Ив. Стояновъ, Кр. Перишевъ и др., но всички настояваха да не се напуска квартирата, защото бѣхме на гости при мой личенъ приятель, и тѣхното по-нататъшно оставане въ селото безъ менъ бѣше невъзможно. Апелира и Протогеровъ да остана, като направи декларация: „Може би съ убийството на Генадиевъ е извършена грѣшка отъ наша страна, но затова ние сме готови да отговаряме предъ конгреса, който ще се свика въ близко бждеще. Както знаете, цѣли три години азъ съмъ далечъ отъ България, но Тодоръ ми писа, че е наложително убийството на Генадиевъ **и азъ се съгласихъ**, безъ да искамъ повече подробности по това негово решение."

Следъ нѣколко дена отпжтуваха последователно: Протогеровъ, В. Пундевъ, Ив. Стояновъ и Тасе Христовъ.

Въ края на декември„ по решение на окр. комитетъ на Битолския рев. окржгъ, чийто секретарь бѣхъ аз, трѣбваше да отпжтувамъ, презъ Италия, за България, за да предамъ устно на членоветѣ отъ Ц. К. желанието на окржга да се свика часъ по-скоро общъ конгресъ, и други нѣкои желания.

Въ първитѣ дни на януарий 1924 г. пристигнахъ въ Римъ, кждето намѣрихъ П. Чаулевъ. Последниятъ научилъ за убийството на Генадиева отъ италиянскитѣ вестници. Казахъ му, че и това убийство е дѣло на ВМРО. Остана като смаянъ и категорично заяви, че не било искано неговото съгласие за това убийство. На 9 януарий отпжтувахъ за Виена, кждето намѣрихъ Протогерова, който се готвѣше да отпжтува за България. Отпжтувахме двамата и на 16 януарий вечерьта пристигнахме въ София. Протогеровъ се срещна съ Александрова преди мене. На срещата станало дума за моето поведение въ връзка съ убийството на Генадиевъ. Това научихъ при среща та си съ Александрова, което стана въ началото на февруарий. Александровъ ми направи упрѣкъ, че съмъ подронилъ авторитета на Ц. К. предъ проститѣ редници съ невъздържания си езикъ по поводъ убийството на Генадиевъ. (Александровъ въ подобни случаи предпочиташе да обвинява, вмѣсто да се защищава). Съгласихъ се съ неговата констатация, но не се отказахъ отъ желанието си да зная причинитѣ за убийството на Генадиевъ. Ето неговитѣ кратки обяснения:

„Генадиевъ бѣше единъ опасенъ авантюристъ въ политическия животъ на България. Той бѣше учительтъ на Стамболийски въ затвора, и за враждебното отношение на последния къмъ организацията виновенъ бѣше Генадиевъ, който продължаваше да му дава съвети въ тоя духъ до 9 юний. Освенъ това, сжществуваше опасността, щото Генадиевъ да обедини разнебитенитѣ земледѣлски кадри и да замѣсти Стамболийски въ всѣко отношение. И понеже бѣше по-културенъ и по-лукавъ отъ Стамболийски, опасността щѣше да бжде по-голѣма".

Дебело подчертахъ предъ Александрова, че мотивитѣ му сж слаби. Видимо недоволенъ отъ моята констатация, каза: „чудно ми е, защо пъкъ ти държишъ такова поведение по това убийство, което се посрещна отъ цѣлата българска общественость съ мълчаливо удобрение".

Следъ кратка пауза заговорихме на друга тема и следъ половина часъ се раздѣлихме.

Любопитствувахъ да узная какъ е станало убийството на Генадиева и кои сж физическитѣ му убийци. Това можеше да се научи само отъ Ив. Михайловъ, който по това време се занимаваше изключително съ този родъ дейность. Последниятъ ми разказа следното. Явилъ се, по нареждане на Александрова, при министъръ Янко Стоенчевъ, за да го сондира по околенъ пжть, какво поведение би държало правителството, ако бжде убитъ евентуално Никола Генадиевъ. Стоенчевъ се противопоставилъ категорично, като заявилъ, че правителството, на което въ чужбина не гледатъ съ добро око, поради деветоюнскитѣ и септемврийскитѣ събития, съ убийството на Генадиевъ ще се дискредитира още повече. (Нека отбележа, че Янко Стоенчевъ миналата за най-приближеното лице на организацията отъ кабинета Цанковъ). Ив. Михайловъ съобщилъ на Александрова отговора на Стоенчевъ. За Александрова станало ясно, че ако Стончевъ се обявява противъ убийството на Генадиевъ, още по-малко биха се съгласили Цанковъ и Русевъ. Но понеже Александорвъ не искалъ да действува на своя глава безъ да има подкрепата въ министерския съветъ на нѣкой отъ влиятелнитѣ министри, решилъ да сондира самъ мнението на военния министъръ. Какво е говорено на тая среща, Ив. Михайловъ не знаеше, но веднага следъ срещата получилъ нареждане отъ Александрова да се убие Генадиевъ. Задачата била изпълнена „великолепно", както се изрази Ив. Михайловъ, отъ Димитъръ Стефановъ и Димитъръ Джузановъ, които веднага следъ убийството на Генадиевъ били пренесени съ чакащия ги наблизко автомобилъ отъ военното министерство, на противоположния край на София.

Освенъ Янко Стоенчевъ и генералъ Вълковъ, никой другъ отъ останалитѣ министри не е билъ предупреждаванъ за убийството на Генадиевъ. Докато първиятъ се противопоставилъ енергично, изглежда, че вториятъ се е съгласилъ, като е поставилъ на разположение на убийцитѣ и единъ отъ автомобилитѣ на министерството.

Какво е било становището на министритѣ въ министерския съветъ, въ връзка съ това убийство, иматъ думата живитѣ отъ тѣхъ.

Генадиева лично не познавахъ. На ония, които го познаватъ отблизко, се пада дългътъ да направятъ достояние предъ грядущитѣ поколѣния неговитѣ държавнически качества. Осждихъ навремето неговото убийство по съвѣсть, защото бѣхъ решително противъ вмѣшателството на организацията въ вжтрешно-политическитѣ борби въ България. За мене лично, и днесъ, следъ десеть години, това убийство е единъ позоренъ актъ за македонското освободително дѣло, защото голѣмиятъ български държавникъ и блестящъ ораторъ Никола Генадиевъ не е билъ врагъ на своето отечество Македония, чийто интереси е защищавалъ предъ културното човѣчество съ рѣдка упоритость.

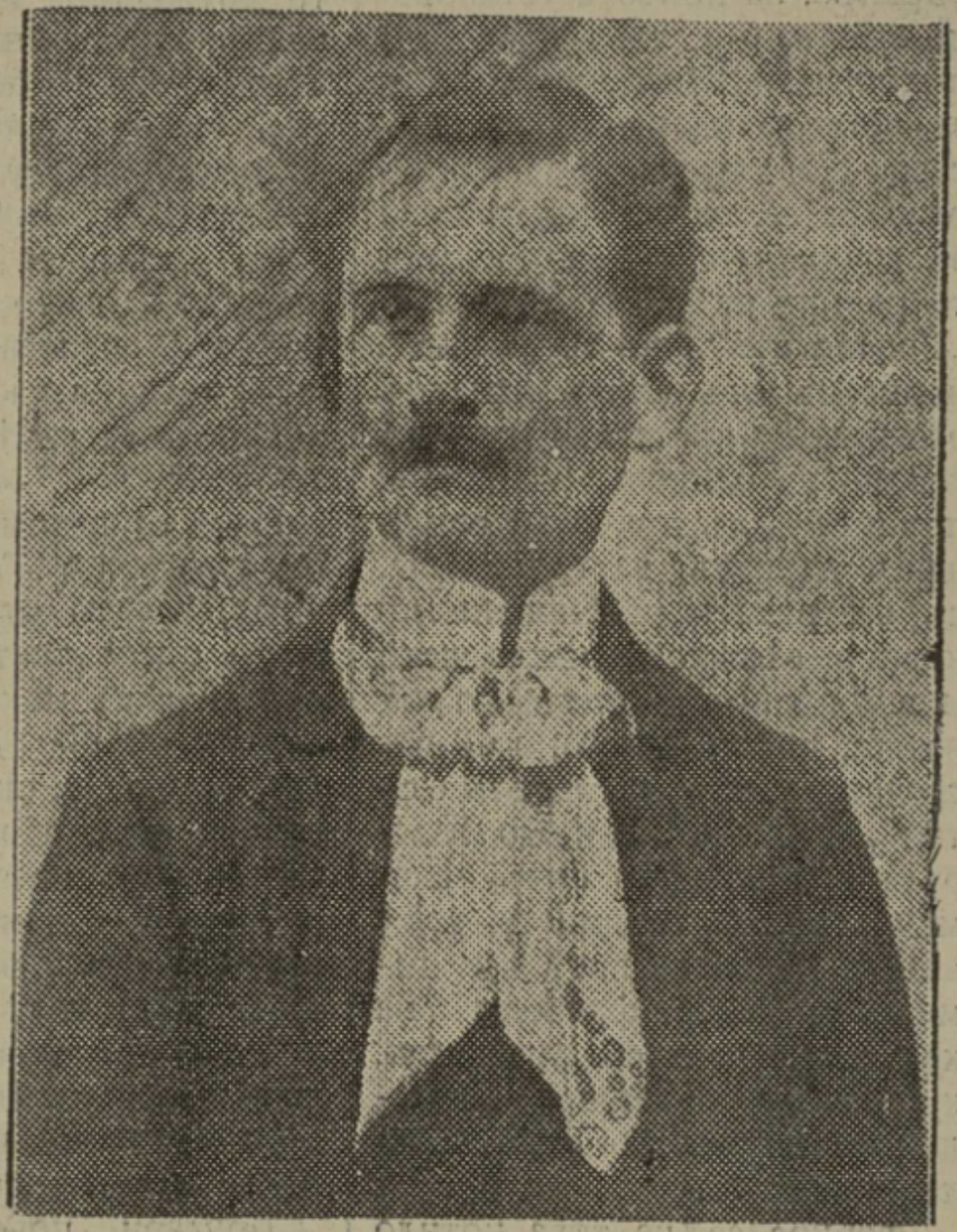
Въ името на истината и правдата, нека се отстрани най-после клеветата за враждебна дейность спрямо Македония, за което бѣ запратенъ въ гроба преди десеть години д-ръ Никола Генадиевъ, което тежи върху паметьта му повече, отколкото надгробната му плоча върху неговитѣ кости.

Моитѣ съболезнования къмъ неговитѣ близки, съ които имахъ въ последствие честьта да се запозная, и вѣчна паметь на човѣка и гражданина д-ръ Никола Генадиевъ, който остана вѣренъ на своя постъ като смѣлъ общественикъ до края на своя животъ, въпрѣки, че билъ предупреждаванъ отъ близкитѣ си приятели за грозящата го опасность.

гр. Карлово, 25. X. 1933 г.

П. Шандановъ

ПАДНАЛИ отъ БРАТСКАДЖКА

КЛИМЕНТЪ РАЗМОВЪ

(Вижъ 4 страница)

Климентъ Размовъ

Климентъ Размовъ е родомъ гр. Охридъ. Напусналъ отъ ранни години бащинъ домъ, той идва въ България, където получава образованието си. Записва се студентъ по правото, безъ обаче, да може да завърши тоя факултетъ. Сиромашията не му позволи да постигне своята съкровена мечта. Като студентъ, Климентъ Размовъ се зачислява къмъ прогресивнитѣ тогава, студентски кржжоци, и за да постжпи въ последствие въ **Македонската студентска група** при Софийския университетъ и отъ тамъ да почне съ свой професори и другари борба за опростяване българския правописъ.

Климентъ Размовъ бѣ членъ на ВМРО още презъ турско, на която урежда скривалища и канали въ Рила и Пирина, като междинна станция на санданиститѣ-федератисти между София—Дупница и Горна-Джумая — Сересъ.

Следъ хуриета (1908 г.) той се завръща въ родното си мѣсто и за почва агитация за социални реформи на земледѣлското съсловие въ Македония, въ духа на федеративната програма, изработена отъ Серския революционенъ окржгъ при В. М. Р. О., но бива подгоненъ отъ младотурскитѣ власти и се връща въ София. Тукъ той открито прегръща ученичето на социализма и съ време става агитаторъ на социалъ-демократическата партия въ България. Като такъвъ го заварва второто разцепление на емиграцията презъ 1921 г. и минава на страната на Временната комисия която следъ една година се преименува Македонска емигрантска федеративна организация, въ чието управително тѣло той бѣ избранъ за членъ.

Климентъ Размовъ бѣ блѣстящъ македонски ораторъ и незамѣнимъ организаторъ. Благодарение нему Временната комисия, после Федеративна организация, която отначало броеше само нѣколко братства и д-ва въ България, разраства въ кратко време въ една масова и социална организация, броятъ на приърженицитѣ на която достигна цифрата 3000.

При обединението на федератисти и „автономисти“ презъ 1922 г. Климентъ Размовъ взе най-живо участие. Нему и на единъ другъ се дължи изработването на Проекто-устава на обединената македонска организация, който, приетъ почти изцѣло въ обединителния конгресъ въ 1923 г., днесъ макаръ и на книга, служи за уставъ на Националния комитетъ.

Презъ лѣтото на 1923 г. месецъ августъ предъ бюрото на тримесечния конгресъ на братствата на Националния комитетъ въ България, отъ името на Варненското братство, делегата на последното г. Димитъръ Хаджиевъ, депозира резолюция, съ която македонскитѣ организации, между другото, се обвиняваха въ взаимно участие презъ време на събитията отъ десети юний. Тая резолюция повдигна буря отъ негодувание въ Съвета. Нахвърлиха се бившитѣ „автономисти“ срещу варненския делегатъ и го нарекоха предатель. Резолюцията бѣ силно аргументирана. Подкрепена бѣ съ сжщата ярость, съ която бѣ атакувана, отъ групата на бившитѣ федералисти: **Климентъ Размовъ, Петъръ Таралямовъ, Григоръ Костовъ** и др. Но най-безпощаденъ къмъ противомакедонската и предателска дейность на Националния Комитетъ бѣ К. Размовъ. Подканенъ г. Хаджиевъ отъ факторитѣ да си оттегли резолюцията, Размовъ отново се нахвърли и порица бившитѣ „автономисти“. Пристжпиха къмъ заплашвания. но въпрѣки това, резолюция-

та не бѣ оттеглена. Но сѫщата вечерь Климентъ Размовъ бѣ извлѣченъ отъ улицата отъ органитѣ на българската полиция и предаденъ на палачитѣ на македонския народъ. Два деня г. Димо Казасовъ, въ качеството си на м-ръ на България се въртя около конака на Т. Александровъ въ София, за да изпроси милость за сиромаха идеалистъ Размовъ, но напраздно! Той бѣ приетъ чакъ тогава, когато „предателя“ Размовъ бѣ вече унищоженъ по най-звѣрски начинъ.

Днесъ се знаятъ кои сѫ интелектуалнитѣ и физически убийци на Размовъ. Тѣ по настоящемъ заематъ важни и най-отговорни длъжности въ организацията на Ив. Михайловъ, минаващи повечето отъ тѣхъ като „легални“ и много хрисими дейци. Но подъ агнешкия имъ видъ, отдалечъ лъщатъ зжбитѣ на диви вълци.

Проклятие къмъ интелектуалнитѣ и физически убийци на идеалиста Размовъ.

Поклонъ предъ великия духъ на тоя незамѣнимъ нашъ другарь.

Вѣчна му память.

ПАЛЧАЛИ отъ БРАТСКАДЖКА

ПЕТЪРЪ ТАРАЛЯМОВЪ

(Вижъ текста 4 стр.)

ПЕТЪРЪ ТАРАЛЯМОВЪ

Още една свидна жертва на македонския бандитски върховизъмъ. Още единъ скъпъ животъ, унищоженъ най-безжалостно отъ палачитѣ на македонския народъ. Кой и какъвъ бѣше Петъръ Тараляновъ, тъй малко известенъ днесъ на нашата емиграция.

Бедно, крайло сираче, безъ баща и безъ майка, П. Тараляновъ още отъ малъкъ изпита несгодитѣ на сиромаха. Срѣдъ непроходими бодливи храсти отъ лишения, гладъ и мъки безконечни, започна и свърши мъченическиятъ животъ на този младъ и неопривимъ идеалистъ.

Току що свършилъ духовната семинария на стипендия, той се записа студентъ въ Софийския университетъ. Въ 1919—20 година плам наха борбитѣ вєрѣдъ македонската емиграция, между анексионисти (върховисти), които бѣха привърженици на присъединението на Македония къмъ България, отъ една страна, и автономисти —отъдруга. Разцеплението въ братственитѣ организации скоро мина и въ младежкитѣ такива. Срещу „Студентското д-во „Вардаръ", се създаде Македонска група, която издигна лозунга: „Назадъ, къмъ автономията на Македония!"

Следъ убийството на водача на автономиститѣ Георче Петровъ, автономната дружина престана да съществува като организация. Носитель на същитѣ автономни идеи се яви Временната комисия, съ Юруковъ и д-ръ Далкалъчевъ. Македонската студентска група, отнозо преорганизирана, всецѣло се присъедини къмъ Временната комисия и заедно съ последната поведе безпощадна борба противъ лъжеавтономиститѣ около Изпълнителния комитетъ, начело съ грѣшника Каранжуловъ. Временната комисия презъ 1922 г. се обособи въ братствена организация, отдѣлна отъ тая на Изпълнителния комитетъ, начело съ Федеративенъ комитетъ и Националенъ тахъвъ, като българска секция при него.

Въ студентската македонска група, въ Временната комисия, както и въ федеративната македонска организация съ председатель д-ръ Далкалъчевъ, Петъръ Тараляновъ игра една отъ най-голѣмитѣ роли. Навредъ той бѣше на първа линия, винаги решителенъ противникъ на върховизма и македонското черносотничество. Паметна ще остане речьта му, произнесена по случай убийството на Н. Юруковъ, надъ гроба на когото Тараляновъ съ остри изрази порица убийството, първично и заповѣдано отъ Т. Александровъ, и организирано отъ Ив. Михайловъ. Тази смѣла речь реши сждбата на младия борецъ, идеалиста Тараляновъ.

Следъ превратa, когато бѣха избити съ стотици македонски дейци, съ по-напредничави разбирания, не шовинисти и тѣсногрѣдни националисти, винаги търгуващи съ своя национализъмъ и съ македонското дѣло, — въ тѣзи страшни кърджалийски времена, намѣри своята мъченическа, но славна смъртъ и Петъръ Тараляновъ.

Подгоненъ отъ своитѣ състуденти отъ македонското студентско дружество „Вардаръ", което бѣ и си остана гнѣздо на вулгарии убийци, Тараляновъ избѣга въ Варна, при свои родинци. Македонскитѣ шпиони го подушватъ и заедно съ българската полиция предприематъ обиски изъ цѣлия градъ, съ цель да го открияТъ. Варна бѣше приютила борецъ въ своитѣ нѣжни обятия и не даде възможность на убийцитѣ, предвождани отъ младежи отъ д-вото „Братя Миладинови", да го открияТъ.

Но единъ день, въ момента, когато Тараляновъ се готвѣше да се качи на параходa, бива забелязанъ отъ бивши свои другари — върховисти, хванатъ и предаденъ на българската полиция. Последната го предава на нѣколко македонски касапи, които заедно съ двама младежи, членове на д-вото „Братя Миладинови", го закарва като озца на заколение въ македонската салхана. Тамъ, подложенъ на нечувана инквизиция и нечовѣшки мъки отъ младежи, влизащи въ ржководната управа на „македонското" студентско д-во „Вардаръ", бива най-звѣрски умъртвенъ.

Тъй завършн мъченическия си животъ незамѣнимиятъ и безстрашенъ младъ борецъ, Петъръ Тараляновъ.

Вѣчна слава и вѣченъ поменъ на Петъръ Тараляновъ!

ПАДНАЛИ отъ БРАТСКАТА РЪКА

АЛЕКСАНДЪРЪ ПРОТОГЕРОВЪ

(Вижъ текста на 4 стр.)

Генералъ Александръ Протогеровъ

Прекрасниятъ лѣтенъ день на 7 юлий 1928 год. съ нищо не предвещаваше злокобната нощь, която го последва: на 11½ часа биде простелянъ, по нареждане на едно вманиячено и подстрекавано отъ злосторници момче, отъ трима улични хулигани запасниятъ български генералъ Александръ Протогеровъ.

Кой бѣше генералъ Протогеровъ?

Роденъ въ Охридъ, той е принуденъ да забѣгне, гоненъ отъ турската тирания и отъ желанието да се просвѣти и стане човѣкъ. Безъ ничия подкрепа, идва въ София, кѫдето мизерията го застави да слугува по разни локали, докато успѣе да завърши Военното училище и получи офицерски чинъ.

Но това не удовлетворява родения борецъ. Вмѣсто да се предаде съ стръвъ на кариерата си, той се предава съ стръвь и отъ все сърдце на великата борба за свободата на поробената си родина и точно така, както днешнитѣ „революционери“ смѣнятъ утренния си костюмъ съ вечеренъ, за да гуляятъ въ най-реномирани локали, той смѣня военния костюмъ, съ който работи за военното обучение и дисциплиниране на българската младежь, съ четнишкия, съ който броди изъ македонскитѣ планини да подържа духа, да сѣе просвѣта и да организира робитѣ за бунтъ.

Цѣлиятъ животъ на покойния великъ българинъ се състои въ непрекѫсната и безпочивна работа въ двете тия посоки. Раненъ тежко въ кръвопролитно сражение съ турцитѣ презъ 1902 година, презъ 1903 год. той отново е въ Македония и взима живо и непосрѣдствено участие въ възстанието. Сѫщо живо участие взима въ балканскитѣ войни, като бригаденъ командиръ, а презъ свѣтовната — като началникъ на дивизия.

Коя кариера днесъ може да се счита по-завършена и постигната отъ тая на генерала? Кой би билъ тоя идеалистъ, който би се съгласилъ да замѣни обѣдитѣ у коронувани глави, придружени съ голѣми почести и отличия, съ мухлясалия царевиченъ хлѣбъ и извара на македоскитѣн овчари? Да замѣни блѣстящитѣ генерални еполети и лакирани ботуши, съ продранитѣ цървули и въшлясалата пелерина на македонския четникъ?

Само нѣколцина сѫ тѣ въ България, и на едно отъ първитѣ мѣста стои генералъ Александръ Протогеровъ. До самата си смъртъ тоя самоотверженъ борецъ не престана да рѫководи освободителната македонска борба лично, непосрѣдствено и да влиза нелегално, като простъ четникъ, въ поробена Македония. Почтената му възрасть и съответната ѝ физическа немощь не го плашеха. Увлѣченъ отъ силенъ и бодъръ духъ и отъ непогасимото желание за борба, той забравяше, че силитѣ му го напускатъ, та скоро преди смъртьта си

трѣбваше да бѫде изнесенъ отъ като простъ четникъ, въ поробена Македония на носила.

отъ другаритѣ си.

Какъвъ позоръ за младежитѣ, които наредиха убийството му, и които, безъ да се гледа на гроздитѣ титли, които си прикачатъ, не сѫ посмѣли нито минута да прекрачатъ границата на Македония!

Но именно това идеалистично и безрезервно отдаване на революцията му струва живота: „Споредъ насъ, личната умраза, непроходимата амбиция, стремежътъ къмъ личновластие, болезнено само любие, — Ив. Михайловъ се е чувствувалъ засѣнченъ отъ популярностьта на Протогерова, — „тѣзи чувства сѫ предизвикали фаталното решение", — пише г. Г. Баждаровъ, вѣрния му другарь и послѣшна жертва на сѫщия убиецъ.

Общественото мнение се възмути отъ гаврата надъ националния герой. „Достойното погребение, което устрои София на Ал. Протогеровъ и вѣрния му до смъртъ Атанасъ Гоцевъ", пише г. К. Пърличевъ въ знаменателна статия, озаглавена „Що направи, Каине...", „показа, че емиграцията, гражданството и офицерството — запасно и на действителна служба — иматъ другъ критерий отъ оня на братоубиеца за достойнствата на невинно загиналитѣ, за качествата и заслугитѣ на Ал. Протогеровъ. Вестьта за неговата смъртъ потресе цѣлото столично население, скова сърдцата на цѣлата македонска емиграция и постави на изпитание престижа на македонското освободително движение".

Трѣбваше да се направи нѣщо, за да се защити тоя престижъ и да се намѣри отдушникъ за накипѣлото обществено негодуване. И престѫпнитѣ убийци обвиниха самоотвержения революционеръ въ убийството на другъ виденъ македонецъ — Тодоръ Александровъ. Не стигаше да се убие физически генералъ Протогеровъ, —трѣбваше да се убие и духовно. Но никой, или почти никой, не се подаде на това сатанинско внушение, колкото мизерно, толкова и нелепо: „Защото ималъ участие въ убийството на Т. Александровъ? Но Ив. Михайловъ работѣше съ Протогерова и не формулира предъ никого такова обвинение и не посочи никакви данни. Ние сме предъ единъ особенъ, единственъ въ историята на македонскитѣ борби случай — когато една личность, грабната отъ безгранична себичность, захласната въ собствената си „гениалность и всесилие", стѫпка устава на организацията, за да си пробива пѫть къмъ самовластие съ заговори и куршуми" — така пише скѫпиятъ на Македония покойникъ Наумъ Томалевски, убитъ по-късно срѣдъ София съ пушка отъ палачитѣ на Михайловъ.

Ето какво било. Ето „страшната" и „основателна" причина, поради която биде прострелянъ Ал. Протогеровъ отъ долнитѣ професионални палачи, които безчувствено и безсрамно повалиха старото вече тѣло на македонския революционеръ и български националенъ герой върху купъ изгнили зелеви листа...

Все пакъ Протогеровъ живѣе, и будния му, самоотверженъ и безкористенъ духъ направлява македонцитѣ въ забърканитѣ и тежки времена, които преживѣваме.

Падналиотъ братска пъка

ПАНЧО МИХАЙЛОВЪ

Роденъ въ гр. Щипъ на 1889 г. Следъ завършване на образованието си и следъ балканската война идва въ София, кждето завършва школата за запасни подпоручици. Участвува въ цѣлата война, като офицеръ. Следъ войната единъ отъ първитѣ се присъединява къмъ родолюбивата акция на Тодоръ Александровъ по възстановяване на ВМРО въ поробена Македония и се прочу широко, като кочански войвода. Действувалъ е нелегално изъ Македония до 1925 год. Той командуваше организационния отрядъ, който влѣзе въ Кюстендилъ презъ 1922 година.

Следъ убийството на Тодоръ Александровъ, той престана да участвува активно въ ВМРО. Споредъ сведущи хора, Панчо Михайловъ билъ осжденъ отъ организацията за нѣкакви приписвани му деяния, **но билъ оправданъ.** Независимо отъ това, веднага следъ оправдаването му отъ сжда, той бѣше убитъ срѣдъ София по личното нареждане на Ив. Михайловъ. На другия день следъ убийството, то е било оформено отъ Задграничното представителство на ВМРО, което съ това си своеволие тури начало на своеволната и престжпна дейность на Ив. Михайловъ.

Покойниятъ Панчо Михайловъ бѣше дълбоко прочувственъ поетъ. Ето едно негово поетично желание, което, за жалость не можа да се сбждне:

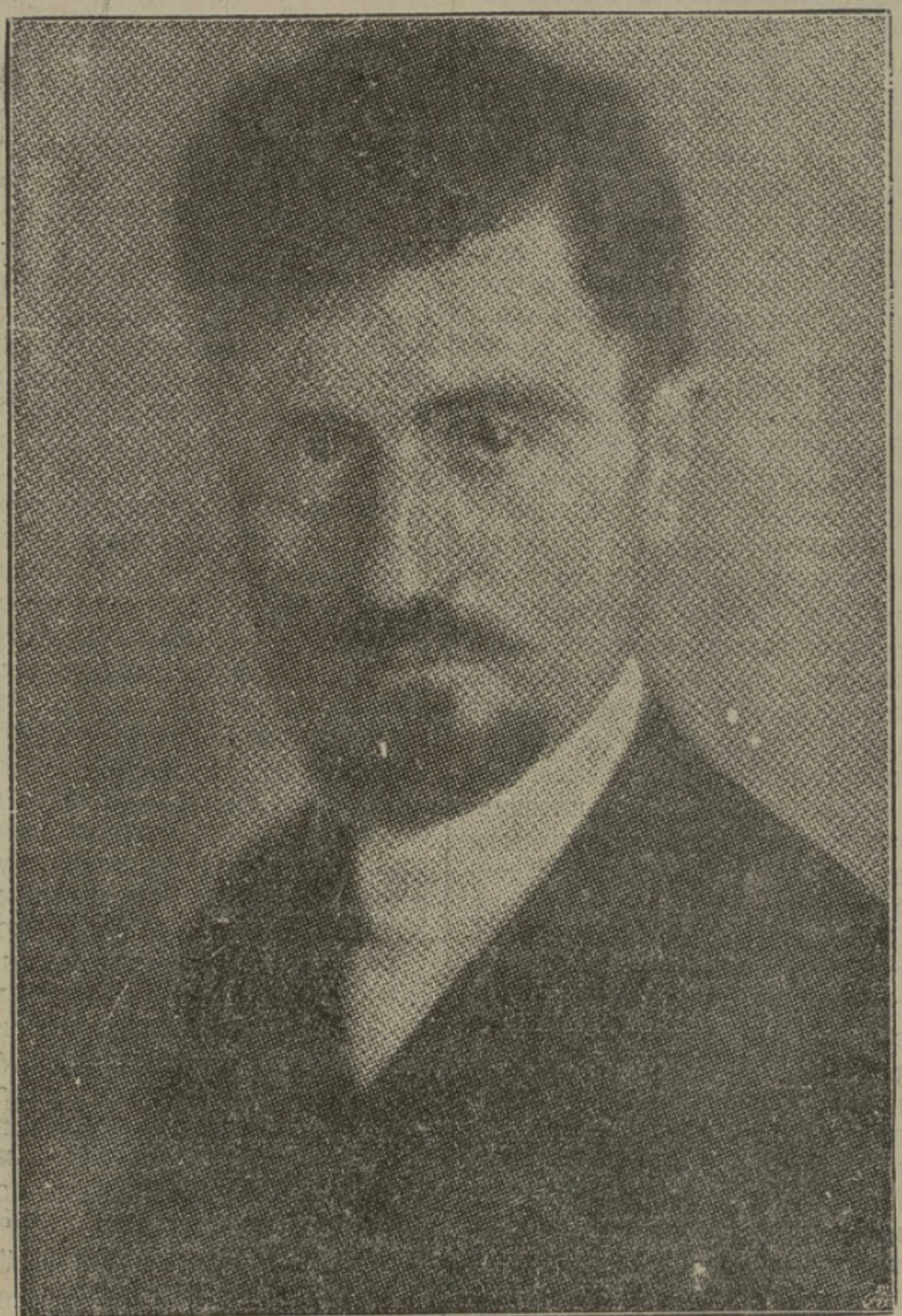
Желалъ бихъ, о майко моя,
Заритъ да бжда въ родна си страна,
Где никой не може гроба ми да намѣри,
Освенъ поета скитникъ — и тжжната луна.

Панчо Михайловъ

*

Чети на IV стр. писмото на Панчо Михайловъ до о. з. генералъ г. **Недѣлковъ,** съ което му съобщава, че синътъ му е убитъ, като четникъ отъ четата му.

Падналиотъ братска ръка

ТОДОРЪ АЛЕКСАНДРОВЪ

(Вижъ текста на 4 стр.)

Тод. Александровъ и неговитѣ сътрудници

Тая снимка е правена презъ 923 год. На нея се вижда Т. Александровъ (Х) обкржженъ съ първитѣ си хора, между които Кръстанъ п Тодоровъ (ХХ). Нѣкои отъ снимката сж се отказали, но други продължаватъ още дѣлото на македонската революция

Падналиотъ братска ръка

Тодоръ Александровъ

Въ последнитѣ години на македонското освободително движение, славата на Т. Александровъ надрастна оная на предшественицитѣ му. Дѣлчевъ, Груевъ, Тошевъ и плеядата тѣхни сратници останаха въ сѣнка предъ пищния блѣсъкъ, съ чиито нишки бѣ извезанъ ореолътъ на Александрова. Защо? Нито като организаторъ, а още помалко като непосрѣдственъ участникъ въ рисковани революционни акции, Александровъ превъзхождаше борцитѣ отъ Илинденската епопея. Поради непълнолѣтието си, Александровъ не можа да вземе участие въ последната и да вкуси отъ дивнитѣ възторзи и тихото разочарование, съ които започна и свърши всенароднията бунтъ. И все пакъ, името му години наредъ вече заема челно мѣсто въ лѣтвицата на македонскитѣ революционери.

Много е трудно, бихме казали, неудобно дори, да се пише характеристика за човѣкътъ и революционерътъ Т. Александровъ, чиито дѣла сж прѣсни въ паметьта ни и съ нѣкои отъ които сме свързани и ние, като негови съвременици. Тая трудность става непреодолима при мисъльта, че неговото име въ последнитѣ нѣколко години бѣ превърнато на заслонъ, задъ който безпрепятствено се размахваше косата на смъртьта, поваляйки единъ следъ другъ най-бликитѣ му сътрудници, върху леденитѣ чела на които сякашъ бѣ сложенъ печата на разочарованието.

За разлика отъ Дѣлчева и Груева, Александровъ израстна върху политическия и революционенъ фонъ на македонското освободително движение, не толкова върху положителнитѣ резултати на неговата дейность, отколкото върху острията на перата на неговитѣ приближени, а най-вече върху случайното съвпадение на развилитѣ се въоржжени конфликти на Балканитѣ презъ последнитѣ десетилѣтия и неговата революционна дейность, предизвикана отъ тѣхъ. За резултатитѣ на последната тукъ нѣма да говоримъ.

Като личность, Т. Александровъ бѣше съ строго оформени качества, както въ положителна, така и въ отрицателна смисъль. Отъ тая гледна точка, той наистина се явява една странна фигура, въ чийто вжтрешенъ миръ съжителствуваха крайноститѣ.

Пуританинъ и аскетъ въ личния си животъ, безкористенъ въ службата си къмъ Македония, нему липсваше сърдечната топлота и революционния романтизъмъ на Дѣлчева, които качества сж положителни въ лабиринта на революционната борба.

Силно развитото чувство у Александрова за организационна стегнатость и дисциплина го правѣха често пжти прекалено суровъ къмъ другаритѣ му. Обладанъ отъ чувството за всемогжество, той не подбираше срѣдствата за борба съ противника, и често пжти се намѣсваше въ спорове, които се оказаха вредни за македонското дѣло, дори, когато бѣха спечелвани съ побѣда отъ Александрова.

Последната му революциона дейность въ поробена Македония отъ организаторско гледище бѣ-

ше безспорно положителна, но струва ни се, че трѣбваше да претърпи чувствителни корекции отъ тактическо гледище, понеже бѣха пренебрегнати като сжществени фактори: манталитета на новитѣ поробители на Македония, тактиката на противодействието имъ, материалната имъ сила и манталитета на свѣтовното общественo мнение къмъ следвоеннитѣ революционни движения. На тѣзи несъобразности се дължи кратковрайността на революционната му сграда въ поробена Македония.

Като безспорно положително качество може да се посочи и неговата готовность да коригира своевременно грѣшкитѣ си, насочвайки усилията си къмъ по-положителни дѣла.

Отърсенъ отъ всички отрицателни качества, които хвърляха тъмни петна върху фона на неговата революционна дейность въ миналото, Тодоръ Александровъ приключи земнитѣ си дни, като положителна революционна личность, чиято преждевременна и трагична кончина се отрази пакостно върху правилния развой на македонското освободително дѣло.

Падналиотъ фашистка пъка

ГЕОРГИ БАЖДАРОВЪ

(Вижъ текста на 4 стр.)

Падналиотъ братска ръка

ГЕОРГИ БАЖДАРОВЪ

Всичко онова, което неговиятъ силенъ интелектъ притежаваше, бѣ посвѣтено на Родината: знания, дарби и добродетели. Тя бѣ за него и идеалъ, и смисълъ и дѣло въ житейския му пжть. Въ фанатичната последователность на своето вѣрую, той подчиняваше всички добродетели, съ които природата го бѣ щедро надарила. Голѣмиятъ покойникъ съчетаваше въ себе си рѣдката хармония на морална кистота и голѣмъ алтруизъмъ. Неговата себичность се явяваше като резултатъ на убеждение, а не на самочувство. Крайно скроменъ, крайно придирчивъ за себе си, той съ една студена твърдость отстояваше разбиранията си, подкрепяйки ги съ съкрушителна логика и яснота. Истината и труда, бѣха двете мощни орждия, съ които той разкриваше необятната си любовь къмъ Македония и калеше непоколебимата си вѣра въ нейното освобождение.

Преминалъ презъ почти всички перипетии на освободителното движение, активенъ сжратникъ и неговъ идеалогъ, историкътъ Георги Баждаровъ даде първитѣ и найценни трудове върху борбата на македонскитѣ българи и политическата постановка на Македонския въпросъ. Така неговото име остава неразривно свързано съ историята на Македония.

Рѣдко Македония ще роди другъ свой синь, като Баждарова и рѣдко подлостьта и смутената съвѣсть ще празднуватъ такава пирова победа, като тая следъ прострелването му въ Варна на 17 септемврий 1929 г.

Автобиографични бележки на Георги Баждаровъ

Оставени на неговия синъ

Роденъ съмъ въ Горно-Броди, Сѣрско, 8 февруарий 1881 год. Баща ми, Димко Г. Баждаровъ бѣ се научилъ самъ на четмо и писмо, бѣ дюлгеръ, ученолюбивъ. Майка ми, Мария Г. Никова изхожда сжщо отъ ученолюбиво и родолюбиво семейство. Началното си образование и първи прогимназиаленъ класъ получихъ въ Горно-Броди съ отличенъ успѣхъ. (1889—1894) втори и трети кл. въ Сѣрското педагогическо училище (1894—1896) четвърти, пети, шести кл. кл въ Солунската мжжка гимназия — класически отдѣлъ, седми кл. въ Битолската класическа гимназия съ зрѣлость при отличенъ успѣхъ (1896—1900 год.). Заклетъ бѣхъ да служа за освобождението на Македония въ 1898 — бидейки въ пети класъ — второто полугодие.

Учителствувахъ — главенъ учитель — въ с. Крушово, Демиръ Хисарско (1900—1901) и бѣхъ ржководитель на районния комитетъ. Годихъ се тукъ за жена си.

Въ май 1901 г. избѣгахъ въ четата на дѣдо Илия Кърчовалията поради предателство. Следъ двумесечно стоене тукъ заминахъ за България по каналъ безъ паспортъ. По стжпихъ студентъ по история въ Софийския университетъ — на рочно по история, за да проумѣя по добре процеса на общественото и политическо развитие. Презъ мартъ 1902 год. напустнахъ университета и заминахъ за секретарь въ четата

на дѣдо Илия Кърчовалията (отъ мартъ 1902 до октомврий 1903 год.). Като студентъ две години бѣхъ председатель на студентската македонска група.

Продължихъ образованието си въ 1907 год. Свършихъ осмия семестъръ. Изпитъ държахъ въ 1908 год. понеже университетскитѣ професори бѣха уволнени, а новоназначенитѣ професори не признавахъ. Учителствувахъ въ Айтосъ (априлъ 1907 год. до края на учебната година) и Разградъ (1907—1908 год.).

Въ Солунската гимназия бѣхъ учитель отъ 1908—1913 година. Избиранъ бѣхъ въ градското бюро на българския конституционенъ клубъ. Предложено ми бѣ да бѫда избранъ въ 1909 година въ централното бюро на българскитѣ конституционни клубове — отказахъ. Въ 1909 и 1910 г. председателствувахъ учредителния конгресъ на българскитѣ учители въ Турция и първия редовенъ конгресъ на съюза на българскитѣ учители въ Турция. Избранъ бѣхъ въ 1910 година редакторъ на вестникъ „Учителски гласъ". Въ 1911—1912 год. редактирахъ съ приятели сп. „Искра". Следъ разтурянето на конституционнитѣ клубове водѣхме пакъ легална борба съ младотурцитѣ. Бѣхъ избранъ въ педагогическата конференция при Екзархията за изработване програми и правилници (1910 год.). Въ началото на Балканската война (1912 год.) редактирахъ съ приятели в. „Българинъ" въ Солунъ. Събирахме данни за изтезанията на гръцкитѣ и сръбски окупационни власти въ Македония и ги донасяхме до знанието на българското правителство и политическитѣ партии. Написахъ меморандуми отъ нѣколко мѣста до правителството. Въ 1913—1914 и 1914—1915 г. бѣхъ учитель въ Варненската гимназия. Писахъ статии въ „Варненски дневникъ" и в. „Слово" въ София. Викань бѣхъ въ София лѣтото 1915 година по работа на Организацията отъ Матовъ — Александровъ. Въ 1915—1916 год. 1917—1918 год. бѣхъ редакторъ на в. „Родина" въ Скопие като войникъ. Въ 1919 год. учителствувахъ въ София и редактирахъ в-къ „Народность", после „Ла Маседоанъ". Въ 1920-21-22-23 години редактирахъ в. „Македония". Отъ 1920 до 1924 г. бѣхъ задграниченъ представитель на ВМРО по назначение отъ Централния Комитетъ и се издържахъ пакъ самъ съ учителство и журналистика. Въ 1924—1928 година бѣхъ задграниченъ представитель по изборъ отъ шести редовенъ конгресъ на ВМРО. По решение на конгреса си дадохъ оставката отъ учителството. Основахъ и редактирахъ отначало „Ле Нувелъ Маседониенъ" и „Свобода или смъртъ" органи на ВМРО.

Написахъ книгитѣ: 1) Българска история — учебникъ за трети кл.; 1) Областно самоуправление; 3) Революционната борба въ Македония — съ Ангелъ Томовъ — частьта следъ възстанието е отъ менъ; 4) Духътъ на Македония; 5) Македонцитѣ въ културно-политическия животъ на България; 6) Режимътъ на Стамболийски и македонското освободително движение — съ Бадевъ; 7) Македонскиятъ въпросъ вчера и днесъ — преведена на френски, английски италиянски и маджарски. Предназначена е за чуждия свѣтъ. Написалъ съмъ малки брошурки. Меморандумитѣ отъ 1922 до 1928 години на ВМРО сж написани отъ

мене, съ изключение на мемоара
отъ 1924 год. до Обществото на на
родитѣ, който е приготвенъ отъ То
малевски и Милевъ, по заключител-
нитѣ слова въ предговора — по мое
указание въ съгласие съ Милевъ и
Томалевски. Избранъ бѣхъ въ упра
вителния съветъ на Македонския
научен институтъ при основаване-
то му а въ 1927 година въ мое от-
сжтствие — подпредседатель. Пър-
витѣ две книги на „Македонски пре
гледъ“ излѣзоха подъ моя редак-
ция.

Г. Баждаровъ.

Падналиотъ фашиска ръка

НАУМЪ ТОМАЛЕВСКИ

(Вижъ текста на 4 стр.

Падналиотъ братска ръка

Наумъ Томалевски

Психиката на хора, призвани чрезъ свой народъ да се борятъ за голѣмитѣ човѣшки идеали за свободата и братството на земята — психика на хора, чиито образи свѣтятъ срѣдъ кървавия маскарадъ на македонскитѣ убийства — ще привлича за винаги погледитѣ на мждрия ловецъ на истината. Той ще намѣри въ най-мрачнитѣ нощи да свѣтятъ едри звѣзди. Това сж психики на хора, които отвърждаватъ човѣка като безсмъртенъ духъ, като гражданинъ на идното братско човѣчество.

Какво представляваше срѣдата и атмосферата, която дишаше Наумъ Томалевски въ последнитѣ македонски събития? Единъ узурпаторъ застана на чѣло на една група кариеристи, като присвои и паритѣ на организацията. Паритѣ повѣкоха голѣма часть отъ младежьта — идеалистичнятъ духъ

Наумъ Томалевски убитъ предъ кжщата си

на което бѣ отпадналъ съ духътъ на обществото следъ голѣмитѣ погроми на България и македонския идеалъ. А идеалистичната интелигенция на македония — интелигенция, закалена въ огъня и смъртьта на продължителнитѣ борби на две робства, остава на поста си — подъ свѣтлото знаме на старитѣ безсмъртни вождове на македонското освобождение. „Организацията трѣбва да бжде единна" — викаше групата на безумцитѣ и по единъ лошъ навикъ продължаваше да си служи съ терорь, съ държавната власть и съ убийства къмъ своитѣ довчерашни сратници. Болшинството на нацията отъ изпитани идеалисти — между които свѣти вдъхновения образъ на Наумъ Томалевски, застанаха подъ лозунга: „всички македонци сж братя, никакви братоубийства не сж позволени по идейни причини подъ свѣтлото братско знаме на Македония". Самозабравилитѣ се около Ив. М. застанаха подъ мрачното знаме на убийствата. Хората, които ужъ се борѣха за освобождение на братята си, станаха тѣхни палачи. Една страшна нечувана заблуда. Тъй срѣдновѣковната инквизация насаждаше „християнското братство". Съ какви не долни хитрини, измислици и казуистика не си послужиха тѣ, за да не виждатъ братската кръвь по ржцетѣ си, за да не чуватъ гласътъ на съвѣстьта въ душитѣ си — ако такава бѣше останала въ нѣкои. Хора, които дадоха цѣлъ животъ на освободителното дѣло, бѣха избивани по Софийскитѣ улици, като... „предатели"... Всѣки день викаха: „нѣма две организации... има само една единствена организация. Другитѣ оттатъкъ сж трима души: тѣ ще бждатъ избити"... И убиваха всѣки день: по единъ, по двама, по трима. Голѣма часть отъ македонската емиграция, плаха и робска, приведе глава — отъ страхъ за живота си, който държавата не гарантираше. Българското общество бѣше удавено въ ужасъ: правата и сигурностьта, освѣтени отъ конституцията, съ гавра се потъпкваха. Българското общество, блъскано отъ вѣтъра на беззаконията и убийствата, благоразумно мълчеше. Издаде се само единъ протестъ, по случай убийството на Пундевъ, подписанъ отъ двѣсте души идейни писатели, художници, учени и общественици — протестъ, написанъ съ общи думи противъ македонскитѣ убийства, безъ да се посочи злото право въ лицето. А нѣкои български вестници дори се побояли да напечататъ този протестъ. Въ тия мрачни дни въ България, Наумъ Томалевски излиза съ своитѣ другари, като революционеръ и теоретикъ, и се бори срещу парабеда на „черните", както ги наричаше той, съ открито чело горещъ идеализъмъ. И когато всѣки день тѣ стреляха и убиваха отъ засада, изъ мрака и въ гръбъ, Наумъ Томалевски викаше: „нѣма да убиваме! — ето нашиятъ лозунгъ". И години наредъ организацията не отговори на десеткитѣ убийства на най-вѣрнитѣ и доблестни синове на Македония. Тъй нѣкога най-голѣмиятъ романтикъ Христосъ не позволи на своя последователь Петъръ да вдигне мечъ и избие съ легиона си палачитѣ му, които го водѣха и разпънаха на кръста.

Тѣ убиваха! Убиваха всѣки день по софийскитѣ улици, убиваха отъ засада, въ гръбъ, презъ прозорцитѣ, внасяха подло вмѣсто книги — адски машини въ домоветѣ на хората, убиваха селянина, който работи надъ хлѣба на нивата си, убиваха бащитѣ, които носятъ малкитѣ си пеленачета на лѣкаря. Гаврѣха се съ живота на хората, като всѣки день ги качваха и сваляха отъ бесилкитѣ. Всѣки день се водѣха хора при тѣхнитѣ изкопани гробове. Всѣки день се бесеха и погребваха съ една страшна срѣдновѣкова мистерия. Тихо, безшумно. Пътникътъ виждя само надвиснали хора по дърветата или купчини пръстъ. Другото е тайна. По нѣкога едно плахо око ще надникне само въ нѣкой дворъ. И тамъ срѣдъ буренитѣ ще види една черна хърпа. Кърпата на майката, кърпата на Македония, която безъ плачъ и безъ сълзи оплаква своя погиналъ отъ братска ржка синъ.

„Революцията изяжда собственитѣ си деца!" — се носѣха тѣхнитѣ мрачни оправдания надъ тия ужаси.

Наистина, революцията на помраченитѣ изяждаше своитѣ собствени деца. Тѣхната революция изгуби своя идеалъ, изгуби сърдцето си: да служи на унижени и онеправдани. Остана голѣмото насилие. А революция безъ идеалъ не е революция. Това е разбойничество, което служи на лични цели, на разрушението и смъртьта. Насилието служеше да запази само живота на насилницитѣ, страхливитѣ. Нѣщо по-ужасно. Насилието се вършеше за самото насилие. Най-голѣмото падение на революцията. Единъ пароксизъмъ, единъ паталогизъ, на когото мѣстото е въ болницата, въ дома на лудитѣ... Кроткитѣ хора, които подържаха тия мрачни самозванци, чието нахалство бѣше право пропорционално на невѣжеството имъ — изтръпнаха. Бѣсният духъ, когото насъскаха като куче противъ мнимитѣ си противници, се обърна срещу самитѣ подстрекатели и насърдчители: разклатиха се устои и висши авторитети. Погнуса напълни душитѣ на цѣлъ народъ. Отчаяние обхвана най-добритѣ приятели на Македония въ чужбина. Бѣсътъ, който чувствуваше края на своето самоунищожение се нахвърли съ последната отчаяна ярость, слѣпо противъ всички, противъ простия хлѣбарь, обущарь, работникъ. Тъй побѣснелиятъ викда въ лицето на всѣки свой близъкъ — чудовище и врагъ. Напразно идеалиститѣ, отъ които избиха стотици, а други осакатиха и ослѣпиха, чакаха стоически да се опомнятъ вбѣсенитѣ „братя". Чашата на великотърпението прилѣ... Печална необходимость! Благородната любовь и невинната кръвь на онѣи, които мрѣха, като най-скжпи жертви за единъ националенъ дългъ и една по-висша човѣшка идея и тоя пжть не победи.

Животното и въ двадесетни вѣкъ си остана тѫпо животно.

Тогава, следъ двесте души вдъхновени жертви, на парабела насочень отъ животното, човѣкътъ отвърна съ парабелъ.

И настжпи миръ!

Сега, когато цѣлиятъ народъ тръгва по нашия единственъ изяснень пжть на югославянското сближение, нека това бжде единствената пѣсенца по лицата на заблудените наши дончерашни братя. Нека бжде скжпа утѣха за всички, които умрѣха съ Наумъ Томалевски за едно свято Дѣло!

Наумъ Томалевски убитъ предъ кжщата си

Падналиотъ фашиска пъка

ВАСИЛЪ ПУНДЕВЪ

(Вижъ текста на 4 стр.)

Падпали отъ фашиска ръка

СЛАВА НА ЧЕСТНИТѢ

Тодоръ Александровъ и Стоянъ Димитровъ

Презъ дните, когато падението на обществената съвѣсть бѣше достигнало най-ниската си точка, когато голѣма часть отъ нашата интелигенция съзнателно, подъ угрозата на най-обикновенъ страхъ бѣше демобилизирала своитѣ граждански добродетели и купуваше вестници само, за да се забавлява съ страшнитѣ кървави издевателства на единъ бандитизъмъ, тогава, въ тия страшни дни бѣше простреляно на улицата писателя, литературния критикъ, съвѣстния гражданинъ и македонски революционеръ Василъ Пундевъ.

Картината бѣ следната: Кървавиятъ садизъмъ съ своитѣ сдружници реши, че волята, съвѣстьта, безстрашието и перото на Василъ Пундевъ сж опасни за дѣлото на разрушението и решиха да ги издебнатъ въ гърба. За цельта „културно-просвѣтнитѣ македонски младежки организации", изличиха изъ своитѣ кадри единъ герой, който въ името на свободата на Македония посочи съ ржка Василъ Пундевъ, за да могатъ следъ това двамата нждари убийци да изстрелятъ върху него своитѣ куршуми . . .

Сега българската литература е лишена отъ единъ отъ своитѣ рѣдки работници, гражданската съвѣсть отъ единъ най-чувствителенъ нервъ, Македония — отъ единъ отъ най-свѣтлитѣ си борци, но разрушителитѣ и садизма не сж освободени отъ своя изобличитель и отъ страшния бичъ на неговото слово. Не, защото живъ е Василъ Пундевъ въ своитѣ писания, живъ е въ българската литература, живъ е въ спомена и съвѣстьта на всички негови другари.

Съ всѣки новъ день, когато бавно, но безвъзвратно слиза отъ сцената кървавата комедия на „предатели и спасители", когато тия, които наеха садизма за слуга на нечиститѣ си съвѣсти сами тръгнаха по други пжтища, личноститѣ на изкупителнитѣ сжщи жертви, между които най-голѣма е тая на Василъ Пундевъ, растатъ, налагатъ се и ще победятъ съ своята правда, слово, съ свой примѣръ. Отъ тѣхъ се вдъхновяватъ живитѣ борци, а не отъ срамния бандитизъмъ, който издебва и посочва въ гръбъ свидни синове на българското племе!

И когато ще настжпятъ днитѣ на просвѣтлението, когато садизмътъ ще рухне безвъзвратно, тогава едни отъ най-страшнитѣ стихии за смъртьта на безчестието ще бждатъ и образитѣ, като тоя на Василъ Пундевъ!

Вѣчна слава на безстрашния македонски революционеръ, на доблестния гражданинъ, на писателя и честнитъ борецъ!

•

БИОГРАФИЧНИ БЕЛЕЖКИ ЗА ВАСИЛЪ ПУНДЕВЪ И СТОЯНЪ ДИМИТРОВЪ

Василъ Мариновъ Пундевъ е роденъ на 8 септември 1892 г. въ гр. Дупница. Свършилъ е Софийската втора гимназия и историко-филологическия факултетъ на Софийския университетъ.

Отъ ранни младежки, отдаденъ на македонското освободително движение, той замжнава, още като двадесетъ годишенъ юноша, презъ 1912 г. съ четата на Чакаларовъ въ Македония. Прекаралъ е и двѣтѣ войни на фронта, последователно като редникъ, подофицеръ и офицеръ, първо въ Македонското опълчение, после въ 41 пехотенъ полкъ.

Следъ свършването на войната става гимназиаленъ учитель и редомъ съ това се отдава на плодотворна научна, литературна и публицистична дейность, голѣмъ дѣлъ отъ които е заемалъ неговиятъ буденъ интересъ къмъ сждбата на скжпата за него Македония. Живото му участие въ дѣлото на възобновената ВМРО доби реаленъ изразъ въ четата на Ал. Протогеровъ, Георги п. Христовъ и Петъръ Шандановъ, съ която пребродиха Битолско, Кичево, Охридско, Крушевско, Демирхисарско и други околии на западна Македония.

Следъ 1925 г. той се отдава почти изключително на журналистична дейность като редакторъ на в. „Свободна речь" и сътрудникъ на други вестници и списания.

Презъ 1926 г. става редакторъ на в. „Македония", където съ своитѣ обективни и вещо написани статии спечели широки симпатии на трезво мислящата часть на македонската емиграция. Паметно е писмото, съ което тримата редактори на „Македония" — Г. Кулишевъ, В. Пундевъ и Н. Джеровъ, излѣзоха предъ общественото мнение следъ убийството на Ал. Протогеровъ, поради престжпното поведение на Националния комитетъ. Отпосле В. Пундевъ става редакторъ на вестникъ Вардаръ.

В. Пундевъ бѣше членъ на дружеството на столичнитѣ журналисти, на Писателския съюзъ, на Пенклубъ, на управителния съветъ на Всебългарския съюзъ „Отецъ Паисий" и други дружества.

Василъ Пундевъ остава следъ себе си редица научни, литературни, критически и литературно-исторически съчинения и статии. Нѣкои отъ неговитѣ трудове сж наградени отъ Българската академия на науките и отъ Министерството на просвѣтата. Довършенитѣ и недовършени голѣми изучвания, които остави, свидетелствуватъ за широкитѣ научни интереси и познания на неговия буденъ умъ. Но високо надъ всичко въ неговата душа, въ неговия умъ и неговата съвѣсть стоеше образътъ и дѣлото на Македония.

Живѣейки съ него и за него, той загина, за да запечати съ кръвьта си голѣмото дѣло, на което служи и за да заклейми съ нея позорното дѣло на подли убийци, които скверняхъ чистата македонска кауза.

Стоянъ Димитровъ,

32 г., родомъ отъ с. Търкаия, Кочанско. Избѣгалъ отъ сръбската войска и станалъ нелегаленъ презъ 1920 г.

Билъ е въ четитѣ на Павелъ Михайловъ, Евтимъ Полски, а найвече се е движилъ съ Тодоръ Александровъ.

Стоянъ Димитровъ остави жена и петъ малолѣтни деца, най-голѣмото отъ които е на десеть години.

„ОТЕЧЕСТВО"
КАФЕ—ГРАДИНА
(Бургазъ)
Честитява на своитѣ клиенти настжпващитѣ праздници

4-РИ ГОДИНИ ОТЪ ПОДЛОТО УБИЙСТВО НА ВАСИЛЪ ПУНДЕВЪ

Репортажъ отъ онова тъмно и подло време, когато поляцитѣ отъ Жабокрѣкъ убиваха най-достойни български синове като скотове по улицитѣ. Всенародната печаль и скърбь за ранната кончина на В. Пундевъ и Ст. Димитровъ. Едно обвинение срещу тогавашното правителство — Пундевъ знаменосецъ на честната и безкористна емиграция

4 мартъ 1930 година. Хубавъ пролѣтенъ день.

Природата се пробужда и закипѣва трѣскавъ, интензивенъ животъ. Всички бързатъ да работятъ, да творятъ. Заставя ги на това пролѣтьта, нуждата, пъкъ и собствената имъ творческа енергия. Само единъ човѣкъ е обладанъ отъ бѣса на разрушението; само единъ неотклонно мисли, кого да погуби, кого да унищожи. Само единъ не върши нищо друго, освенъ да праща жалки убийци… И презъ тоя день злиятъ гений не остана въ покой, ненаситната му алчность за братска кръвь биде богато утолена: изпратенитѣ отъ него убийци простнаха на единъ тротоаръ благородния младъ ученъ и общественикъ Василъ Пундевъ и неговия вѣренъ другарь Стоянъ Димитровъ.

ВАСИЛЪ ПУНДЕВЪ НА РАБОТА

Сутриньта на тоя съдбовенъ за него день Василъ Пундевъ излиза отъ къщи, за да отиде на… работа. Неустрашимиятъ и честенъ македонски общественикъ е поелъ ръководството на в. „Вардаръ“. За него и другаритѣ му е ясно, че той ще бъде убитъ заради безпощадната критика, която прави на престъпнитѣ деяния на даденитѣ подъ наемъ убийци. И затова нареждатъ да го придружава на всѣкъде изпитания и честенъ революционеръ Стоянъ Димитровъ, когото нито обещания, нито заплашвания можаха да заставятъ да измѣни на вътрешното си убеждение.

Да се посветишъ на македонското революционно дѣло, значи да губишъ много време и трудъ, и да не получишъ въ замѣна нищо (освенъ нѣколко парабелови куршуми въ тила). А трѣбва да се яде. И ето, Василъ Пундевъ отива да работи върху последния си трудъ въ Народната библиотека, после отива да прави справка въ Академията на наукитѣ. Къмъ единъ часа Василъ Пундевъ се отбива, по неизбѣжния навикъ на повечето литератори, въ сладкарница „Царь Освободитель“, където разговаря съ приятеля си Христо Минчевъ, лесничей. Понеже е вече време за обѣдъ, а и двамата живѣятъ въ една посока, Василъ Пундевъ и Минчевъ, придружени отъ Стоянъ Димитровъ, си тръгватъ къмъ къщи. Стоянъ Димитровъ придружава единъ литераторъ — затова ръцетѣ му сѫ заети съ голѣмъ пакетъ книги.

УБИЙЦИТѢ ДЕБНАТЪ…

Христо Минчевъ е лесничей, но близъкъ роднина на известния нашъ писатель и художникъ г. Николай Райновъ. По тая причина, той е „вътрешенъ“ въ писателскитѣ срѣди, въ които току-що се бѣха почнали раздори. Почва се на тая тема и интересенъ и забавенъ разговоръ, който отвлича и двамата, та Пундевъ забравя, че смъртьта го дебне, а Минчевъ заминава даже своята улица.

Тримата минаватъ презъ градинката на Народното събрание, продължавайки да разговарятъ и да се гледатъ право въ очи. Така Василъ Пундевъ не можалъ да забележи, че три чифта алчни, хищнически очи го гледатъ зловещо. Единъ престѫпенъ младежъ се приближава до двама окаянници, които седѣли на една отъ пейкитѣ, и имъ посочва жертвата. Двамата убийци, изпратени нарочно отъ Кюстендилъ да убиятъ единъ честенъ и даровитъ общественикъ, единъ значителенъ и проникновенъ литераторъ, ставатъ и се помъкватъ подиръ жертвитѣ си. Тѣ сѫ полски пѫдари, — кой по-умѣстно и справедливо би поискалъ единъ такъвъ бележитъ човѣкъ, като Василъ Пундевъ, и би го унищожилъ така спокойно?

УБИЙСТВОТО

Какво е ставало въ душата на подлитѣ убийци, не се знае, но тѣ дълго не се решаватъ да извършатъ пъклѣното си дѣло. Но на ѫгъла на улицитѣ Априловъ и Шипка, връзъ Василъ Пундевъ и Стоянъ Димитровъ се изсипва градушка куршуми, разбира се изотзадъ, и двамата падатъ тежко ранени.

Запъхтѣнитѣ звѣрове-убийци се нахвърлятъ върху жертвитѣ си и ги доубиватъ. Защо сѫ пощадили Минчева? Защото сѫ го смѣтнали за „свой“ човѣкъ по причина на брадата му. Поне тогава г. Хр. Минчевъ твърдеше, че единъ отъ убийцитѣ му извикалъ:

— Г-нъ… (изрода назовалъ името на единъ софийски адвокатъ!) дръпни се на страна!

Полякa отъ с. Жабокрѣкъ, кюстендилско, не можеше да познава тоя софийски адвокатъ, и следователно не можеше да направи тая грѣшка. Сгрѣшилъ бѣше младия момъкъ, който въ градинката при Народното събрание показа Василъ Пундевъ на убийцитѣ му…

Кюстендилскитѣ поляци хукватъ да бѣгатъ, бѣга и съучастника имъ, посочвача. Но единъ хлѣбарски работникъ ги преследва, безъ тѣ да знаятъ по пети, и ги показва на първия срещнатъ стражарь. Убийцитѣ сѫ арестувани. Казватъ се Димитъръ Медарски и Никола Даменковъ. Граждани, запомнете тия две имена и се отвръщайте, при случай, съ погнуса отъ тѣхъ!

Картината на лобното мѣсто бѣше покъртителна: напрѣко на тротоара лежеше покойния Пундевъ, съ отхвръкнала шапка, съ зеещи на лицето голѣми рани, отъ които бликаше кръвь. На две крачки задъ него — вѣрниятъ му другарь Стоянъ Димитровъ. Тъй ли ни се чинѣше, или наистина на лицето му имаше презрителна усмивка? Дали наистина тоя честенъ и твърдъ македонецъ бѣ умрѣлъ съ презрителна усмивка на лице отъ кокошкарскитѣ куршуми на бившитѣ си другари, на които сигурно е билъ примѣръ и учитель въ нелегалния животъ? И на неговото лице зѣеше рана, и още по-печално зѣеха носоветѣ на съдранитѣ му обуща…

Вестьта за убийството на Василъ Пундевъ се разпространи съ свѣткавична бързина. Разпространяваха я и злорадствуващитѣ отъ кръга на убийцитѣ му, които се бѣха отървали отъ единъ голѣмъ и непобедимъ противникъ, и всички негови приятели и граждани, покрусени отъ неизмѣримата загуба, която ги сполетѣ. Едно униние, основано на съзнанието за безподобната подлость и неизмѣримо скудоумие на физическитѣ и интелектуални убийци царуваше на всички лица. У едни то докара пълна апатия въ първитѣ моменти. Но по-експанзивнитѣ реагираха веднага и несдържано изляха болката и възмущението си.

Върховниятъ представитель на властьта въ София, тогава г. Карагьозовъ, дойде съ автомобиль при двата трупа. Но той има нещастието да завари вече тамъ уважаемия проф. г. д-ръ Асенъ Златаровъ, който отъ цѣлата си дълбоко сантиментална и лирична душа ридаеше надъ трупа на Пундевъ. Като съзрѣ полицейския командантъ, г. Златаровъ му извика:

— Г-нъ командантe, вие го убихте!… Убийцитѣ на Васко седятъ въ Министерския съветъ!

Представителя на властьта намѣри за умѣстно да се отдалечи съ увиснала глава.

ПОГРЕБЕНИЕТО

Следъ всѣка смърть има редица условия и формалности, които трѣбва да се изпълнятъ въ името на обществения интересъ. Сухи, дори противни. Има една редица хора, свързани съ тѣхъ, които безчувствено, дори безжизнено ги провеждатъ. Не държатъ смѣтка за чувствата ти, за скърбьта си. Тѣ си вършатъ своето, а ти тѫгувай.

Така и тогава: следствие; огледъ; аутопсия. И едва на 5 мартъ следъ обѣдъ тѣлата на скѫпитѣ покойници бѣха изложени на поклонение въ черквата Св. Седмочисленици. Но за това пъкъ колко и какви поклонници! На другия день 6 мартъ множеството бѣше така голѣмо, че отъ рано запълни черквата и още нѣколко пѫти по толкозъ останаха вънъ отъ черквата. Присѫтствуваха голѣмъ брой писатели, журналисти, художници, артисти, кореспонденти на чужди вестници, общественици, народни представители, учители, ученици и ученички, запасни офицери, голѣма часть отъ македонската емиграция и много граждани.

Следъ опѣлото, което се извърши отъ много свещеници, начело съ епископъ Варлаамъ Знеполски, се държаха речи. Речи, които ще останатъ образци по чувство, по скърбь, по неутѣшима тѫга, но и по цѣлостно и смислено съдържание.

РЕЧИТѢ

„Презъ голѣмото Илинденско въстание, — заяви Наумъ Томалевски, жестоко засѣгнатъ отъ убийството на приятеля си Пундевъ, — най-мощниятъ народенъ напоръ да се отхвърли робството, въ сто и петдесеть сражения въ Битолско, загинаха не повече отъ 300 души. Въ разстояние на осемнадесеть месеца отъ братска рѫка тукъ, на свободна българска земя, загинаха надъ 100 души! (Бедни Нуне! съ твоята смърть и тая на другаритѣ ти следъ тебе това число отдавна е надминато! Б. р.). Загинаха и гинатъ предъ смаянитѣ очи на честнитѣ хора, загинаха и гинатъ предъ затворенитѣ очи на една власть, която, **заявявамъ го тукъ предъ тоя престолъ, контрактува съ убийцитѣ-рецидивисти!** За това покровителство, за това снизхождение и за глупавата безпомощность на властьта Василъ Пундевъ говорѣше смѣло, като малцина въ това подло време, съ подписа си. И ако се далѣше ходъ на възбудения противъ него процесъ, Пундевъ имаше всички доказателства, за да се изобличатъ тия прикрития. **Последното злодеяние е най-страшното и най-срамното.**

Убиха го, силниятъ просвѣтенъ духъ, защото той видѣ измѣна спрѣмо македонското дѣло въ братоубийството, извършено отъ безумни заговорници. Убиха го, защото следъ всѣко ново убийство тръбѣше за тая измѣна.

Докато еднитѣ щракаха и щракатъ съ парабели, другитѣ, — тия, при които бѣше Пундевъ, погребваха и погребватъ жертвитѣ, изобличаваха убийцитѣ, тѣхнитѣ прикритиия, бранеха независимостта на македонското движение, проладена, като най-евтина вещь и зовѣха къмъ единство въ македонската борба. Знамето бѣше вестникъ „Вардаръ“. Знаменосецътъ бѣше безстрашниятъ рицарь и жрецъ на свободата Василъ Пундевъ, българинътъ отъ Дупница.

Съ него убиха единъ не по-малко заслужилъ, твърдъ човѣкъ — милиятъ Стоянчо, синъ на Кочани, сподвижникъ и най-вѣренъ човѣкъ на Тодоръ Александровъ. Мили Стоянчо, никога не ще потъмнѣе въ съзнанието ни спомена за тебе, понеже враговетѣ ти не те скриха въ земята съ Тодора, тебѣ ти приличаще да умрешъ съ нѣкого като него — умрѣ съ най-достойния отъ достойнитѣ между насъ. И защото ти бѣ достоенъ, умиращиятъ Пундевъ се е повдигналъ и отправилъ къмъ убийцитѣ една единствена молба: „Не убивайте него!“

Рицарьтъ пада, но знамето е отново издигнато и ще се вѣе докато остане една само рѫка да го държи. Ще се вѣе и защото днесъ е осветено и съ скѫпата кръвь на Стоянъ Димитровъ и Васо Пундевъ. Богъ да ги прости!“

Следъ речьта на Наумъ Томалевски, отъ името на Съюза на българскитѣ писатели говори тогавашния народенъ представитель г. Т. Г. Влайковъ. Той обрисува безкористната дейность на В. Пундевъ, като писатель, литературенъ критикъ, човѣкъ, общественикъ, и македонски революционеръ. г. Влайковъ завърши съ следнитѣ думи:

„Като се прекланямъ предъ свѣтлата паметь на смѣлия и честенъ български писатель и македонски революционеръ Василъ Пундевъ и на неговия милъ и вѣренъ другарь Стоянъ Димитровъ, **отъ името на Съюза на българскитѣ писатели, азъ апелирамъ, въ името на Македония и човѣщината, да се спратъ тия кървави безумия, които понижаватъ престижа на България и позорятъ чистата македонска кауза**“.

Но най-трогателна бѣше речьта на професоръ г. д-ръ Асенъ Златаровъ, който говори отъ името на Българската секция на ПЕН клубъ. Вдъхновенъ ораторъ, неговата речь извика сълзи у всички присѫтствуващи:

„Азъ се силя да не забравя, че въ тоя Домъ трѣбва да се казватъ слова на кротость и смирение. Но душата ми клокочи, сърдцето ми пари рана и азъ се боя да не кажа проклятие и думи на бунтуване. Защото и съ затворени очи, азъ пакъ виждамъ проснати окървавенитѣ жертви, които една обезумяла рѫка повали подло, изъ засада, повали, както скотъ се не повалия!…

Тѫжна, тѫжна и жестока е нашата действителность! Въ тая страна, дето слънцето така хубаво грѣе, гдето земята е богата съ хлѣбоносни сокове, само въ душитѣ нѣма слънце и въ сърдцата класъ за жетва на добротворство и човѣченъ подвигъ! Тия, които сега оплакваме, не сѫ ли най-покъртителнитѣ примѣри за нашата суровость, за нашитѣ жестоки нрави и за нашата черна обществена действителность?

Знаятъ ли тия, които дигнаха рѫка срещу Василъ Пундевъ, тия, които ни изправятъ срещу най-зловещата, най-грозната и най-проклетата отъ Бога и съвѣстьта смърть — тая на братоубийството, знаятъ ли, какво бѣше той за насъ, за бедната ни откъмъ здрава мисъль, упорита за дѣло воля и дарования наша духовна нива? Тия, които пролѣха кръвьта му, бѣха ли прочели една поне отъ неговитѣ статии, единъ отъ неговитѣ критични отзиви?

ВАСИЛЪ ПУНДЕВЪ МЪРТЪВЪ

Колко книжовната работа бѣше жива за сърдцето му, говори това, че и тогава, когато се виждаше следъ задъ стѫпкитѣ си отъ смъртьта, той пишеше литературни статии, ходѣше въ народната библиотека за справки и проучвания. Два дни преди да бѫде убитъ, той ме съпроводи до моя домъ и изъ цѣлия пѫть ние говорихме само за литературата! Въ неговата папка, която охървена въ кръвьта му лежеше до него на тротоара, имаше записки и бележки за литературни студии. Държавата разбра неговото дарование и го прати на специализация въ чужбина, където той не пропилѣ народната пара, а се върна съ купъ нахвърляни за бѫдна разработка трудове изъ областьта и българския езикъ и възраждане.

Уви, всичко това пропадна!

Парятъ ми душата обиднитѣ, но може би прави думи, които чужденецъ кореспондентъ каза на другаря си, гледайки поваленитѣ трупове срещу прогимназията „Априловъ“: „Ела да видимъ веригата на българскитѣ кръвоолочия“. Какъвъ престижъ, какъвъ кредитъ може да имаме въ чужбина! Какъ искаме да ни зачитатъ, да се вслушватъ въ насъ и да ни подкрепятъ!

И какъвъ граждански урокъ даваме за правовъ редъ и цивилизована страна, когато въ невиннитѣ души на децата отъ основното училище, следъ урока по гражданско учение, ги караме да прескачатъ локви човѣшка кръвь, за да идатъ до кѫщитѣ си? Колко покруса, колко невѣра и семена на разложение и духовна язва ще бѫде тая картина, която сѫ видѣли?“

Едно импозантно траурно шествие изпрати тленнитѣ останки на двете скѫпи жертви до гробищата. Тамъ държаха речи г. **Цвѣтанъ Чачановски** и стариятъ македонски войвода г. **Тасе Христовъ**, който, разплакан, изтъкна революционната дейность на покойнитѣ и отправи проклятия къмъ убийцитѣ имъ.

После… после дойде редъ на гробарите, и тѫпитѣ удари отъ падащата върху сандѫцитѣ пръсть възвестиха на опечаленото множество, че дѣлото на поляцитѣ отъ Жабокрѣкъ е свършено…

ПЕЧАТЪТЪ РЕАГИРА

Почти всички вестници отъ времето посвещаватъ статии и бележки на убийството на Василъ Пундевъ и Стоянъ Димитровъ. И всички кипятъ отъ негодуване и ненависть къмъ убийцитѣ:

В. „Свободна речь“ пише:

„Мътниятъ порой на македонската междуособица отвлѣче още една скѫпа жертва.

Никакви апели, никакви напомняния, никакви увещания не можаха да спратъ престѫпната стрелба на парабелитѣ, които косятъ найдобритѣ синове, борци и идеолози на македонското освободително движение.

Нашата скърбь и нашето възмущение поради убийството сѫ толкова поголѣми, защото Василъ Пундевъ нѣколко години подъ редъ стоя на редакционната маса на „Свободна речь“, дето неговата будна и честна мисъль се проявяваше еднакво въ обществения и литературенъ животъ.

Ние най-добре знаемъ колко доблестенъ и откритъ бѣше Пундевъ и съ какъвъ пламъкъ и твърдость отстояваше той своитѣ убеждения. Безкористие и скромность отличаваха неговата дейность като журналистъ и литераторъ. Въ срѣдата и своитѣ колеги той бѣше обичанъ и уважаванъ като отличенъ другар, а за обществото той остави примѣръ за преданна и беззаветна служба на идеитѣ си.

Миръ на праха му!“

В. „Знаме“ казва:

„Вчерашното убийство не е нито първо, нито има изгледи да бѫде последно въ редицата на македонскитѣ убийства. Излишни ставатъ всѣкакви по-нататъшни позиви за вразумяване, за щадене престижа на българската държава и македонското освободително движение.

Василъ Пундевъ бѣше журналистъ и писатель съ име, съ способности, съ бѫдеще. Тъкмо за това скърбьта на мислеща България по скѫпата загуба е толкова голѣма, колкото е голѣмо и нейното законно негодувание“.

Въ уводна статия в. „Демократически сговоръ“ пише:

„Вчера паднаха убити на улицата отъ злодеи, журналистътъ писатель и македонски деецъ Василъ Пундевъ и придружаващиятъ го Стоянъ Димитровъ. Въ тази борба нѣма милость и пощада. Единствениятъ аргументъ е парабелътъ, а врагътъ — смъртьта. Днесъ за едни, утре за други. Единъ следъ другъ падатъ избити като кучета по улицитѣ видни синове на Македония. Емиграцията обезглавява. Името на България се петни. Дѣлото на потиснатитѣ се унищожава. Защото какъ ще искате справедливость и човѣщина вие, които убивате другаритѣ си, братята си?… Какъ ще протестирате противъ чуждото насилие и ще говорите за права човѣшки и граждански, когато рѫцетѣ ви сѫ кървави и кръвьта е тая на братята ви? За каква свобода ще приказвате вие, които пращате смъртьта да запушва устата на ваши родни кръвни братя?“

В. „Слово“ пише:

„Вчерашното убийство на видния писатель и литературенъ критикъ Василъ Пундевъ е ново доказателство за помрачението, което е обхванало нѣкои македонски дейци, ново доказателство за израждането на македонскоот движение.

Тия хора, които така безнаказано, така безочвѣчно посѣгатъ надъ редица български граждани по българскитѣ улици, наистина, като че ли забравиха Македония и развиватъ своята кървава игра на отмъщение едва ли не само въ България“.

В. **Търговско-промишленъ гласъ** пише по поводъ на сѫщото злодеяние:

„Ние и тоя пѫть издигаме високо гласъ къмъ македонскитѣ срѣди за опомняне и за спиране на братоубийствата, които нищо добро не носятъ на каузата, на която служатъ, а най-вече на България. Тя отдавна се квалифицира въ чужбина като страна на постояннитѣ убийства и размирия. А повече отъ всѣкога нашата страна се нуждае отъ миръ и спокойствие, особено при днешната тежка стопанска и остра кредитна криза.

Държавната власть не бива повече да бѫде само зрителка на това самоизтребление въ македонскитѣ срѣди и на пакостьта, която се нанася на страната ни. Държавната власть разполага съ достатъчно сили и срѣдства, за да не дава поводъ да се петни името ѝ въ чужбина и да се смущава редътъ и спокойствието вѫтре.

Да не се забравя, че отговорноститѣ що бѫдатъ рано или късно потърсени“.

Само единъ единственъ вестникъ прави изключение отъ общия хоръ на възмущение и отвращение отъ гнусното убийство на Василъ Пундевъ. Тоя вестникъ, разбира се, е „Македония“, който и сега продължава да държи сѫщия тонъ. Ето какво можа да пише той гадениятъ вестникъ за свѣтлия идеалистъ Пундевъ:

„В. Пундевъ е роденъ отъ гр. Дупница.

Следъ убийството на Протогерова той застана на чело на неговата група, съ която почна една съ нищо неоправдана борба срещу ВМРО и срещу всички легални македонски съюзи въ България. Отъ една година насамъ той бѣ главенъ редакторъ на листъ „Вардаръ“, въ който постоянно смущаваше единството на македонската емиграция. Следъ тритѣ конгреса: братствения, младежкия и на илинденци, на които последната манифестира своитѣ здрави разбирания по македонското единство, всички се надѣваха, че листъ „Вардаръ“ ще спре и че и хората около него ще престанатъ разрушителната си дейность.

Обаче, Пундевъ, начело съ хората около бившитѣ задгранични представители, продължи да води пакостната си дейность и да заплашва вече открито съ убийства дори и водачитѣ на македонската емиграция.

По всичко личи, че убийството на Пундевъ е заповѣдано отъ В.М.Р.О.“

Василъ Пундевъ не е заплашвалъ „водачитѣ на македонската емиграция“, нито когото и да било, съ убийства. А наистина не само „личи“, но се знае още въ момента на убийството, отъ кои срѣди сѫ пратени поляцитѣ: арестуванитѣ като „помагачъ и обвинения отъ сѫдия отъ убийцитѣ като „посочвачъ“ младежъ бѣше тогавашния репортеръ на в. „Македония“ Страхилъ Топуковъ.

Наистина „личи“!

„Македония“ и днесъ намира, че „Македонска правда“ „смущава единството на македонската емиграция“. Може да се очаква, че поляцитѣ отъ Жабокрѣкъ ще получатъ ново назначение…

ВИДНИ ОБЩЕСТВЕНИЦИ, УЧЕНИ И ПИСАТЕЛИ ЗА УБИЙСТВОТО

Времето по убийството на Василъ Пундевъ бѣше тъмно безотговорно. Терорътъ и заплашванията бѣха най-обикновено нѣщо. Всѣка честна и свѣтла мисъль, всѣки благороденъ протестъ се заплашваше недвусмислено съ убийство.

Въ България нѣма само подлеци. Има и хриспми, безобидни наглеждъ интелигенти, на които липсва всѣкакви бабаитски видъ, но които храбро и неустрашимо отстояватъ чувствата си и убежденията си по съвѣсть. Намѣриха се и по време на убийството на Пундева такива. Именно, за да подчертае тѣхната безстрашна независимость и крайни скрупули, „Македонска правда“ ще каже нѣколко думи за тѣхъ.

Първо, въпреки недвусмисленитѣ заплашвания отъ разни страни, редакторa на „Литературенъ гласъ“ г. Д. Б. Митовъ посвѣти цѣлъ специаленъ брой на рано загиналия литераторъ Василъ Пундевъ. Трѣбва да се подчертае доблестьта му особено като се има предъ видъ, че „Литературенъ гласъ“ е на литературна почва противникъ на литературнитѣ възгледи на покойния Пундевъ, и той би могълъ да се направи на **ибрямъ-баши**, както би му подсказали личното спокойствие и сигурность.

По убийството писаха статии много учени, общественици, писатели и журналисти; изъ които отъ нѣкои предаваме тукъ.

1. Професоръ **Николай Райновъ** писа:

„Когато отидохме съ брата му да видимъ труповетѣ, повалени на улицата и покрити съ платница всрѣдъ кървави локви, единъ момъкъ, нашъ общъ приятель, ме пригърна и съ сълзи на очи запита: „Кой ще ни учи сега? Убиха го — кой ще ни учи?

„Кой ще ни учи?“ — питаше момъкътъ. Пундевъ бѣше мѫжъ съ характеръ — отъ него можехме да научимъ, колко много ни липсва. Той не чупѣше гръбнакъ, не правѣше спогодби, отстояваше съ упорита воля опасни истини, безъ да се бои отъ сблъскване съ голѣмци, силни на деня. За него идеята е непобедима сѫщина, а не условно положение, съ което се търгува. Той слагаше идеята надъ всички — надъ доброто на майка, братъ и синъ, надъ личното си добре, надъ своитѣ най-любими занятия, надъ самия себе си. И работѣше за нейното тържество съ срѣдства достойни за нея — работѣше по идеенъ пѫть. У него бликаше понѣкога величие, предъ което чо-

(Продължава на 6-та стр.)

4-ри години отъ подлото убийство на В. Пундевъ

(Продължава отъ 5 стр.)

вѣкъ се разтреперва. Той можеше наистина да бѫде учитель.

Но хората не щатъ учители. Тѣ се боятъ отъ оногова, чиито укори имъ звучатъ като съвѣсть. Дориянъ Грей вади ножъ, за да разрѣже своя портретъ. Защо е — на истина — на хората съвѣсть? Защо имъ е учитель? Не е ли по-добре — да се живѣе на кървава земя, всички да ти бѫдатъ покорни и страхливи роби, да ти бѫдатъ „приятели", които се боятъ отъ твоя куршумъ? Не е ли сладка увѣреностьта, че всичко ще продължава тъй, както си върви, — че на Антихристовото царство не ще дойде никога краятъ?

И все пакъ, азъ не мога да забравя оние думи: „Кой ще ни учи?" Наистина: кой ще ни учи?"

г. Боянъ Дановски:

„Срамъ, че живѣемъ въ това позорно време, срамъ, че мълчимъ и търпимъ, срамъ за нѣкогашната ни вѣра въ чистотата на тая освободителна борба, срамъ за нашата затъпѣла човѣщина.

Нѣкога, следъ време, поколѣнията нѣма да вѣрватъ: че е имало спокойни очи да гледатъ, че е имало заспали въ свѣта — да мълчатъ, че сѫ живѣели такива врагове на човѣка.

Нѣкога поколѣнията ще славятъ паметьта на Василъ Пундевъ. И ще проклинатъ времето ни. И ще проклинатъ — не двама наемни палачи — а всички оние властвуващи и невластвуващи разбойници, които скрити въ безопасно мѣсто самодоволно се усмихватъ съ безчовѣчнитѣ си животински уста".

г. Георги Кулишевъ предупреждава властьта:

„Злодеи убиха Василъ Пундевъ, единъ отъ най-благороднитѣ и най-културни синове на българското племе, единъ рѣдъкъ талантъ и единъ великъ духъ. Злодеи убиха Стоянчо Димитровъ, който бѣше като живъ символъ на вѣрность и твърдость. Убиха ги, защото вѣрватъ, че само съ нови престѫпления, ще омиятъ старитѣ, неизличими злодейства. Убийцитѣ затъватъ все повече въ кръвь и калъ; тѣ усѣщатъ все повече своето пълно безсилие да се борятъ съ идеи и вървятъ стремглаво къмъ все нови и нови кървави насилия.

На апелитѣ за вразумление и единство тѣ отговарятъ съ куршуми. Но безумци и злодеи могатъ да се явятъ въ всѣка страна. Никой, обаче, не ще търпи тѣхното тъмно царство, което не може да се постави по-горе отъ законитѣ и свободата. Въ България днесъ не е така. Една категория убийци усѣща за себе си пълна сигурность и безнаказаность. Виновницитѣ за това положение на първо мѣсто сѫ ония лица и институтитѣ, които иматъ длъжностьта да обезпечаватъ реда и сигурностьта въ страната. И тѣхнитѣ отговорности, следъ проливането на потоци скѫпа българска кръвь, сѫ неизмѣрими, предъ настоящето и предъ бѫдащето на Македония и България".

г. Д. Б. Митовъ пророкува, че душата на българския народъ ще бѫде обхваната отъ безразличие, опрали убийствата:

„Василъ Пундевъ имаше всички качества на борецъ. И тъкмо тази негова смѣлость, тази готовность да се жертвува за идеитѣ си, го издигна въ очитѣ на всички. Предъ прѣсния му гробъ заглъхватъ всички литературни врагове, които бѣха свързани съ името му, докато бѣше живъ. Да пожелаемъ ли и ние това убийство между македонцитѣ да бѫде последно? Нека не се забравя, че Македония е скѫпа за всички българи, които не веднажъ проливаха кръвьта си за нея. Защо да се изтезава българското сърдце съ тия убийства? Не е ли опасно, че душата на българския народъ може да бѫде обхваната отъ безразличие? Ние знаемъ много добре страданията на българитѣ въ Македония и въ името на тѣхнитѣ мѫки трѣбва да съберемъ всички сили и морални и физически на едно мѣсто. Инъкъ, ако продължаваме да се самоизтрѣбваме, осѫдени сме на гибель. Най-страшното е, когато единъ народъ се обезвѣри. За нещастие отъ доста време ние вървимъ по тоя пѫть."

Убитъ, смазанъ отъ подлото убийство е писателя **г. К. Константиновъ:**

„Писатель, общественикъ и революционеръ — Василъ Пундевъ бѣ и остава преди всичко една рѣдка личность въ нашето скѫпо време. Отъ редакторската маса, въ своя кабинетъ въ кѫщи, или изъ робскитѣ предѣли, неговата ясна мисъль и плавна речь — търсѣха само една цель: да служатъ на народа си. Обсежданъ непрестанно отъ лютитѣ мизерии на живота, той имаше само два култа: книгата и Македония. До сетния си часъ, като вѣренъ рицарь, той служи на двете. Той се извиси и надъ мъничкитѣ дни на нашия животъ, и спокойно надзърна, още приживѣ, въ мълчаливото царство отвѫдъ. Той призова паметьта на забравения образъ на самопожъртвата — съзнателна, доброволна и безвъзвратна. Ала въпрѣки всичко — чудовищното безмислие на тая смърть гори сърцата ни, и орисата на Василъ Пундевъ се възправя днесъ като лютъ въпросъ, като тъмно угризение за една голѣма отговорность, която ние носимъ — всички общо, и всѣки единъ, поотдѣлно."

За съжаление, „тъмното угризение за една голѣма отговорность" се изпари бързо у г. Константинова, подъ благотворното влияние на петричкитѣ гювечи и мастика, които той изяде и изпи съ убийцитѣ на Василъ Пундева въ „образцовия окрѫгъ".

Моралъ!

Споменъ за В. Пундевъ

Като писатель и литературенъ критикъ, Василъ Пундевъ по-малко, отколкото други негови събратя, се подаваше на котерийни влияния. Срѣдитѣ, въ които работѣше, бѣха — и сега сѫ още — затворени въ тѣсенъ идеенъ крѫгъ, и сега повече отколкото по-рано — фанатизирани въ своето себеобожаване, чужди за обективно и широко разглеждане на литературния ни и културенъ животъ... Затова той неохотно пристѫпваше въ тия срѣди и дирѣше поводъ да се откѫсне отъ тѣхъ.

Отдаденъ съ цѣлата си душа на своитѣ литературни занимания, той дирѣше възможность за свободната проява на литературно-критическитѣ си проекти. Тукъ той би развилъ, може би, изключителни дарби, ако обстоятелствата не бѣха го откѫснали и хвърлили въ обществената область.

Единъ опитъ за обща работа — да се предаде „Сердарътъ" на Пърличевъ въ стихотворна речь — ни сближи и ни даде възможность да се опознаемъ по-отблизо. Студениятъ, резервиранъ Василъ Пундевъ се оказа добросърдеченъ и мекъ, но непреклоненъ, когато трѣбва, човѣкъ на волята и устрема, който не спира на половина пѫть. Азъ оценихъ тоя характеръ, който не признаваше прѣчки, и ако неговия планъ по отношение на Сердарътъ не успѣ, вината лежи по-скоро у менъ.

По-късно, когато той реши да започне в. „Вардаръ", азъ съ готовность се отзовахъ на молбата му, да му бѫда сътрудникъ. Азъ вѣрвахъ, че единъ неутраленъ гласъ, непредубеденъ, чуждъ и на двете спорещи страни, ще може да окаже известно влияние въ процеса на опомнянето — и може би той не е напълно заглъхналъ въ пустиня... Сѫщото мислѣше и самия Василъ Пундевъ, и той не по-малко бѣ изненаданъ, когато резултатътъ бѣ тъкмо обратенъ на очакванията.

Още ми е въ паметьта образа на този твърдъ и непреклоненъ мѫжъ, който — вече обречена жертва — се движеше като сѣнка изъ софийскитѣ улици. Но и тогава дори човѣшката усмивка не слизаше отъ лицето му, — лице на смъртникъ, тръгналъ между живитѣ...

— Ние стоимъ тукъ — казваше той съ нечовѣшки стоицизъмъ — но ти се пази, не сѣдай до менъ...

— Защо? — питахъ азъ мнимо-простодушно.

— Защото... сѫдбата дебне и често не избира.

— Не вѣрвамъ.

Защото, наистина, бѣше невѣроятно.

Той знаеше сѫдбата си. Въ онова време на безсмислено, жалко и тѫпо кръвопийство, той бѣ се отписалъ отъ живота. Той бѣше като Лазаръ, дошълъ отъ страната на мъртвитѣ, който се бои да ни открие тайната на смъртьта. Хлътналитѣ му очи горѣха въ своитѣ хралупи, като два укорни знака, които дирятъ пощада, но едновременно и обвиняватъ. Дойде и неговиятъ часъ.

Невѣроятното стана фактъ.

Искамъ да вѣрвамъ, че тия срамни и гнъсни времена не ще се повторятъ. Хора като Василъ Пундевъ не се раждатъ всѣки день, за да ги премахваме, както се премахва шугаво псе. Още повече ние скърбимъ, че въ негово лице литературата изгуби единъ безспорно честенъ и обективенъ ценитель, отъ каквито тя винаги е имала нужда.

Людмилъ Стояновъ

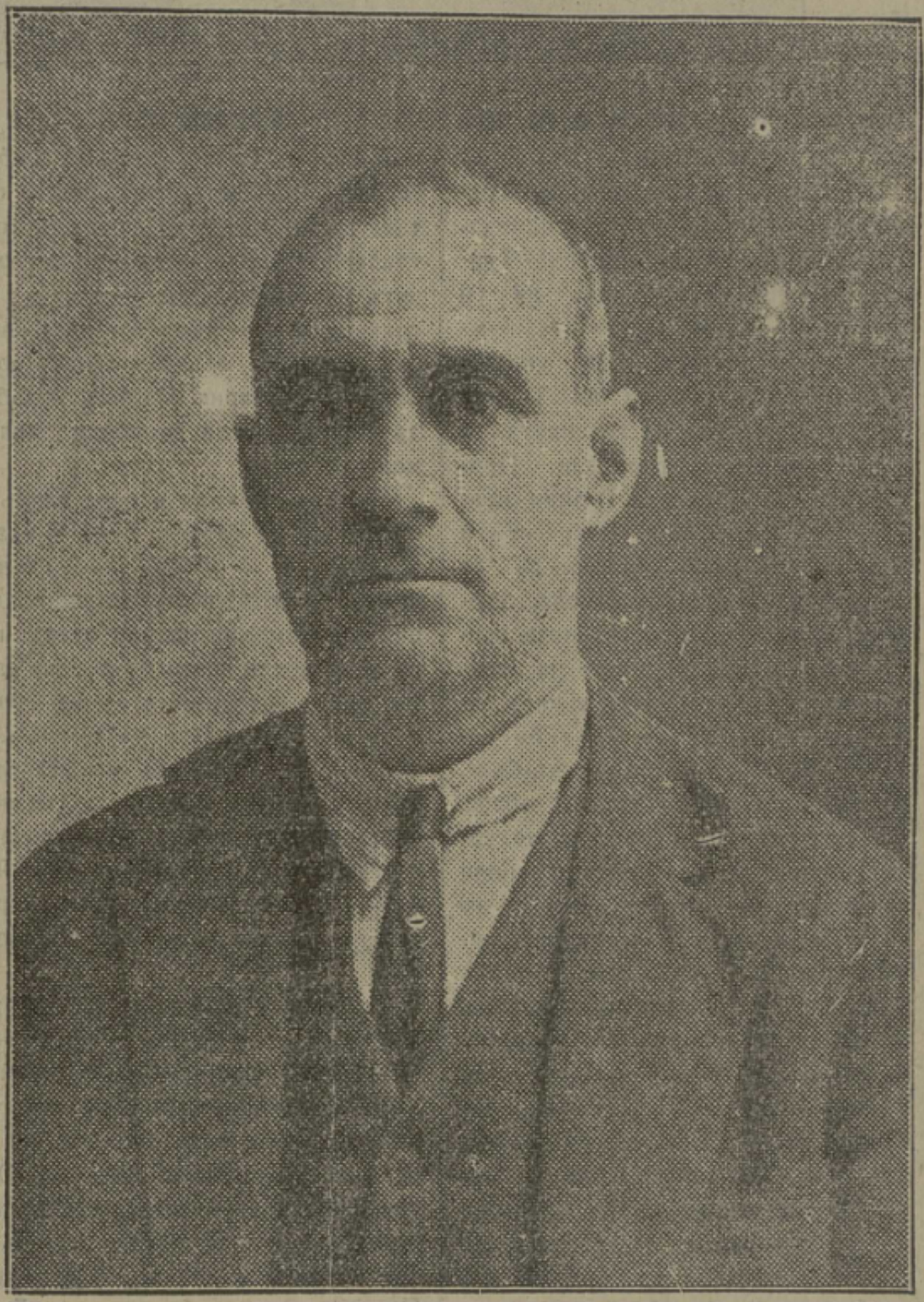
ВАСИЛЪ ПУНДЕВЪ

Запознахме се съ него като врагове, за да станемъ следъ това приятели. Скоро следъ войната, когато редактирахъ сп. „Земя", трѣбваше да се спрѣчкаме съ Пундева по поводъ на две статии за Николай Лилиева — едната негова, другата — моя. Дори водихме и кѫса полемика, съ неизбѣжното озлобление на дребно, придружаващо такива разпри. Но скоро се сближихме и всичко биде забравено. Сближиха се и семействата ни. Срѣщахме се много често. Работихме заедно въ издателство „Цвѣтъ" — той като преводачъ и редакторъ на „Жестоки разкази", азъ — като илюстраторъ, а после и като редакторъ на всички библиотеки, що издаваше „Цвѣтъ". Водихме заедно съ него въ продължение на година литературнитѣ подлистници на в. „Слово". Сътруд-

дивската народна библиотека, дето работѣхъ тогава, като главенъ библиотекарь. И той самъ дойде въ Пловдивъ и ми изказа впечатленията си отъ Западъ и отъ Македония, дето бѣ успѣлъ да отиде. Една вечерь се препираха на дълго и на широко съ Михаила Герджиковъ за македонскитѣ работи. Тогава Пундевъ мислѣше инакъ. Отпосле разбра, че Мишель е билъ правъ.

Откакъ се премѣстихъ въ София, виждахме се рѣдко: и двама бѣхме премного заети. Той бѣ навлѣзълъ цѣлъ въ политичнитѣ и революционни движения. Бѣхъ свидетель при бракоразводното му дѣло, когато противната страна правѣше всевъзможни опити да го петни, като приписваше на тоя чистъ човѣкъ пороци, които биха възмутили и най-опоро-

Падналиотъ братска ръка

ТОДОРЪ ПЕТРОВЪ ИЛЧЕВЪ—ТОШКАРА

(Вижъ текста на 4 стр.)

Падналиотъ братска ръка

Тодоръ Петровъ Илчевъ — Тошкара

(16 I. 1885 - 27. X. 1929 г.)

Това е пълното му име. Но само малцина го знаеха така. Повечето, и македонци и тукашни българи, го знаеха просто **Тоше.** Знаеха го по жизнерадостьта му, по голѣмата му енергия, по пословичното му веселие и искренъ смѣхъ. Единъ македонски деецъ, който по време на убийството на Тоше минаваше за неговъ приятель, а днесъ се мжчи съ всички сили да се присламчи въ лагера на убийцитѣ му, писа: ... „убиха смѣха въ организацията".

Тоше бѣше роденъ въ София. И не е отъ македонско произхождение. Но той познаваше, по причина на нелегалната си дейность въ Македония, всѣко нейно кжтче, докато убийцитѣ му — интелектуални и физически — не дръзнаха никога да изоставятъ софийското спокойствие и удобство, макаръ да се кичеха съ гръмки и пищни титли на организационни величия. Въ македонското освободително движение винаги е имало, има и днесъ много българи, не родени въ Македония, които отъ чистъ идеализъмъ и при липса на всѣка практическа подкладка, сж се отдавали на беззаветна служба на Македония. Единъ Василъ Пундевъ го чакаше блестяща професорска кариера. Единъ Тоше можеше да добрува, както малцина само, до когато му се иска и кждето му се иска. Но тия хора никога даже не се поколебаха кой отъ двата пжтя да избератъ: тоя на кариерата и удобството, или трънливия пжть въ борба за свобода на Македония. Отъ ранни младини Тоше избра втория. И се бори искрено, непринудено, мжжки, — за да бжде убитъ въ края на краищата не въ любимата му Македония, а подло и коварно презъ време на утринния си сънь, пъкъ благодарение на липсата на страхъ и на самонадѣяността си. Прати му убийци все сжщия, който ги прати на още триста души. Но коварството, жестокостьта на тоя садистъ блѣснаха при убийството на Тоше, повече отъ всѣки пжть, защото бѣха осветени отъ една нова проява: липса на всѣка признателность и благодарность. Защото, ако притежаваше само частица отъ тия добродетели, интелектуалният убиецъ на Тоше не би можалъ да намѣри начинъ да му изрази признателността и благодарността си. Той му я изрази като сто процентовъ садистъ: уби го, както спѣше, отъ „любовь" . . .

Тоше бѣше активенъ революционеръ цѣли 27 години. Той почва революционната си дейность презъ 1902 год. съ войводата **Бодковъ** въ Горно-Джумайско. Презъ 1910 год. съ **Тане Николовъ** е билъ въ Неврокопско и Петричко. Въ 1912 год., преди мобилизацията, съ **Ване Стояновъ** е билъ въ Битолско, гдето ги е заварила войната. Презъ 1923 год., е билъ съ четата на **Ал. Протогеровъ** въ Западна Македония а презъ 1924 год., пакъ тамъ съ **Георги п. Христовъ и П. Шандановъ.** Единодушна е характеристиката на Тоше като нелегаленъ: всички негови другари си спомнятъ за него съ благодарность и искрена признателность заради моралната помощь и ободряването на духа имъ презъ време на найтежки изпитни и опасности. Веселиятъ духъ и безкрайниятъ оптимизъмъ на Тоше бѣха безпредѣлни. Това е най-яркото доказателство за чистия идеализъмъ, който го бѣше вмъкналъ въ революционната борба и за безграничната му любовь къмъ Македония. А представляваната отъ негодяи „Македония" уби отъ благодарность и останалиятъ му братъ Васила . . .

НОВИТѢ РАБОТНИЧЕСКИ МАРКИ. Първитѣ партиди отъ новитѣ работнически марки сж вече излѣзли отъ печатъ и навѣрно тия дни ще бждатъ пуснати вече на продажба въ София, а по-късно и въ провинцията. Марката отъ 5 лв. има оранжевъ цвѣтъ, отъ 6, 7, 10 и 12 лв. — свѣтло-зеленъ, и 2 лв. срещу безработица — ясно-синъ. Съ новитѣ марки ще се облепватъ работническитѣ книжки за времето отъ 1.I насамъ.

Всички стари марки могатъ да бждатъ замѣнени съ нови до края на този месецъ на гишетата на Б. Н. банка.

Насилието

не отслабва истината, а
я въздига още повече.

ПАСКАЛЪ

БИБЛИОТЕКА И МУЗЕЙ
22
VI-
34
ПЛОВДИВ

Падналиотъ българска ръка

ПАНДО НИКОЛОВЪ (СТРУМИШКИ)

(Вижъ текста на 4 стр.)

Падналиотъ робската ръка

Пандо Николовъ (Струмишки)

Роденъ презъ 1898 година въ Струмица. Баща му е убитъ отъ турцитѣ, като членъ-ржководитель на революционната организация въ града. Бедниятъ сиракъ успѣлъ да свърши трети класъ.

Въ 1919 година напуска Струмица. Като нелегаленъ бѣ въ четата на Георги Въндевъ. Презъ 1922 г. извърши атентатъ срещу ренегата на сръбска служба Иванъ Пальошъ и остана цѣлата година да броди по Бѣласица, Огражденъ и Струмишко поле. Презъ 1923 год. отиде въ Кукушката революционна околия съ войводата Димитъръ Димашевъ. Участвува въ нѣколко сражения въ Круша-планина срещу гърцитѣ. Презъ 1927 год. замина съ група революционери отново въ Струмишко и даде голѣмо сражение при „Коджа-Чаиръ“ (Бѣласица), което продължи цѣлъ день. Хилядитѣ сръбски войски бѣха командувани отъ генералъ Томичъ. Въ тоя бой загина вуйчото на Пандо — Гено Хр. Манчевъ.

Пандо бѣше смѣлъ, юначенъ. Убитъ бѣ на мѣстностьта „Юндола“, въ границитѣ на стара България, отъ засада, устроена отъ Жоро Настевъ. Заедно съ него имало още нѣколко души отъ Петричкитѣ „революционери“. Съ тѣхъ е билъ и полицейскиятъ приставъ отъ Якоруда, съ нѣколко стражари. Пандо носилъ своя револверъ, съ който се е защищавалъ и е наранилъ единъ отъ нападателитѣ.

Нито единъ отъ нападателитѣ „революционери“ и полицаи не сж обезпокоявани отъ властитѣ. Нѣма никакво следствено дѣло.

Пандо Николовъ остави жена вдовица и едно седемгодишно дете въ България, майка и две сестри въ Струмица.

Разликата между върховизма и неовърховизма е въ това, че между тогавашнитѣ върховисти имаше плеада личности съ здраво национално чувство, хора, които всѣка минута бѣха готови да умратъ съ оржжие въ поробена Македония, хора съ интелектъ, култура и голѣмо родолюбие Днесъ тѣхното мѣсто се заема отъ парвенюта еднодневки въ македонското движение, дошли въ него отъ кариеризъмъ, непознаващи Македония и нѣмащи никакъвъ нагонъ да я познаятъ и да се борятъ въ нея. Къмъ тѣхъ се прилепи оная часть отъ емиграцията въ България, която търси кариера, материални изгоди, служби, депутатски мѣста.

Наумъ Томалевски

Падналиотъ братска ржка

НАУМЪ БѢЛЕВЪ

Наумъ Бѣлевъ е роденъ на 1870 година въ градъ Охридъ. Бѣше ли патриотъ? Е да, щомъ като баща му, за участие въ охридската завѣра, бѣше лежалъ петнадесеть години въ турскитѣ затвори въ Солунъ и Дияръ-Бекиръ.

Наумъ Бѣлевъ, съгласно патриотичната традиция въ семейството му, винаги вземаше живо участие въ легалната борба на македонската емиграция. Имаше една отличителна черта, която винаги импонира на колебливитѣ по натура македонци: **извънредно честенъ и независимъ.** Тия му качества заставяха членоветѣ на Охридското братство да го изтъкватъ винаги на чело. Началото на безумното изтрѣбление на македонци всрѣдъ София го завари председатель на охридското братство.

Наумъ Бѣлевъ, председателя на охридското братство, бѣше покъртенъ отъ убийството на Ал. Протогеровъ, членъ на братството му. Той бѣше и дълбоко възмутенъ отъ онова посегателство върху дългогодишния и самоотверженъ революционеръ, което извършиха нѣколко самонадеяни младежи, отдали се въ служба на македонската кауза.

Гордъ, твърдъ, непоколебимъ, Наумъ Бѣлевъ имъ заяви направо въ очитѣ, че това е едно черно престжпление. Заяви имъ още, че емиграцията ги презира и никога нѣма да ги последва въ безумния имъ пжть

Убиха го. На 21 ноември 1928 год. въ една търговска кантора три ма негодяи убиха достойния македонски водачъ, защото не иска да пречупи своята съвѣсть. Но не уби ха тая вечерь само Наумъ Бѣлевъ: **тѣ застреляха заедно съ него независимостьта на македонската емиграция.** Защото всрѣдъ нея се всади ужасъ и тероръ, и на челото ѝ излѣзоха не самоотвержени хора като Наумъ Бѣлевъ, а подли и жалки изчадия, които ортакуваха съ убийцитѣ и имъ викаха „осанна".

Не е тайна кой го уби. Даже на времето полицията ужъ тури ржка на единъ отъ убийцитѣ му. Тогавашния следователь г. Беро Тодоровъ заявяваше, че полицията не му е съобщила никакви данни, въз основа на които следствието би могло да намѣри нѣкаква посока за издирване на убийцитѣ.

Днесъ онния полицейски органи, които манкираха на дълга си, сж смѣнени. Нѣма ли да се намѣри единъ прокуроръ, който да нареди законно търсене убийцитѣ на доблестния Наумъ Бѣлевъ, който бѣше убитъ защото не искаше да благослови убийството?

Падпали отъ фашиска ръка

(Отъ дѣсно на лѣво)

Борисъ Изворски, Христо Андоновъ, Спасъ Стояновъ, Василъ Запревъ, Спасъ Вергозъ, Григоръ Христовъ, Пандо Кицовъ, Борисъ Козовъ и Георги Наковъ

Смъртьта на деветтѣ революционери
въ края на августъ 1928 год.

Репортажъ отъ онова подло врѣме, когато Клѣнъ, съ вдигнѣта цепеница, разбивѣше черепитѣ на довчерашнитѣ си другари.

Лѣтото е въ своя край. Пирина се надига къмъ югъ, сякашъ се мѫчи да надвърне отвадъ зарежнитѣ висини на Али-ботушъ и Бѣласица. Тежка марния, като млѣченъ облакъ, обвива снагата й и приспива къмъ растланото поле на северъ.

Неврокопъ се препича подъ сѣтнитѣ свѣтлини на лѣтото. Отъ олющенитѣ керемиди се носи тѫпа, нагорещена пара. Тя пролазва нагоре и като че ли тръгва по жълтия пѫть, който бразди севернитѣ склонове на Пирина.

По нагорѣщената пръсть се движи малка група. Тя е мълчалива и строга. Като губещия се въ висинитѣ „Тодоринъ връхъ". Това е четата на енинджевардарския войвода Борисъ Изворски. Взела е пѫть за поробена Македония — оттатъкъ Вардара, — кждето поруганого население ги очаква съ такъвъ трепетъ.

Четата минава границата не веднѫжъ. Но тоя пѫть лицето на войводата е сурово и печално. Липсва предишния възторгъ, който е красилъ челото му. Печални сѫ и другаритѣ му.

А има за какво. Въ редоветѣ на ВМРО израстна сѣнката на братоубиеца. Тя прострѣ черитѣ си пакъла и погуби достойни революционери. И внесе смутъ въ организацията и въ поробеното население. Борисъ Изворски трѣбваше да се бие сега съ враговетѣ на народа и да обяснява на последния нетината по станалото въ редоветѣ на ВМРО. Отлична задача.

Четата бѣше навлѣзла въ гѫстата гора. Тѣ вървѣха единъ следъ другъ, все така мълчаливи и заслушани въ себе си.

Изведнѫжъ гората простена отъ пушечни изстрели. Задъ облака димъ, който бавно се замадига, се мѣрнаха, скрити задъ стволитѣ, въоражени хора.

— Но, това сѫ наши! — извика единъ отъ четницитѣ.

— Наши, а ни стрелятъ! — се издигна гласа на Изворски. — Другари, залягайте!

Мигове на неизвестна тишина. Отъ гората се поде гласъ:

— Разбира се, че наши. Искаме само да ви спремъ. Можемъ да ви бидемъ полезни.

Наистина, тѣ бѣха „наши". Довчерашни другари. Честитѣ очи на войводата се взиратъ въ посока на гласа и търсятъ да открияТъ новото измѣничество.

Кахъ ме? Ето, задъ стволитѣ се подаватъ познати лица. Довчера сѫ били заедно. Но защо така ги посрѣщатъ?

— Борисе, — обажда се другъ гласъ отъ тѣхъ. — И тазъ хубава... Ние да не сме еръбски потери?..

Наистина, не сѫ „еръбски потери". Войводата се колебае. Да се доближи ли до тѣхъ.

— Ние знаемъ кждe отивате, — продължи сѫщия гласъ, — можемъ и да ви услужимъ. Но — трѣбва да се разберемъ по нѣкои въпроси. Нищо нѣма да ви се случи. Оставете си оржжието и елате при насъ. Имате нашата революционна дума.

Борисъ се съвещава бързо съ другаритѣ си. Пандо Кицовъ клати глава подозрително.

Борисъ отсича:

— Не може иначе. Тѣ сѫ прегради пѫтя ни. Трѣбва да стреляме. Но, кой ще стрѣля отъ насъ срещу довчерашнитѣ си другари?

Вѣрнитѣ другари навеждатъ очи.

Каквито и да сѫ, ние не можемъ да стреляме на тѣхъ, — продължава войводата. — Тѣ даватъ своята революционна дума.

И героитѣ на енинджевардарската чета слагатъ оржжието си. Къмъ тѣхъ се приближаватъ довчерашнитѣ имъ другари въоржжени. И въ единъ мигъ, тѣ се нахвърлятъ върху подло обезоржжените. Настава страшна борба.

— Подлеци! Предатели!

Проклятието на македонскитѣ революционери се губи въ тѫпия ударъ на неравната борба: деветь обезоржжени срещу десетки въоржжени до зжби.

Връзватъ ги. Ония тържествуватъ. Тѣхниятъ „войвода" залепва плесница по гордото лице на Борисъ Изворски. Борисъ е прехапалъ до кръвь устни, да не издаде звукъ на накърнена революционна гордость.

Повеждатъ ги къмъ село Обидимъ. Малкитѣ олющени кжщи на пиринското село потжватъ отъ страхъ предъ нечуваната измѣна.

Въ кжщата на селския „ржководитель" сѫ „голѣмцитѣ". Между другитѣ е „ЦК" на „ВМРО" — Ив. Михайловъ, Караджовъ, Настевъ — и тѣхнитѣ сателити Величко, Стопиъ Вардарски и Б. Буневъ. И настжпватъ физическитѣ мжчения, предъ които самъ Игнатий Лайола би прехапалъ устни отъ удивление.

— Пиши Бунчо! — казва Михайловъ. — Смени имъ показанията.

Предъ нечуваните мжки, доблестнитѣ македонски революционери **се държатъ като истински ге-**

рои. Каинъ иска да ги спечели за своето пъклено дѣло.

— Никога! — реве пресипналъ и смазанъ Борисъ Изворски. — Ениджевардарската чета никога не ще отиде при предателитѣ, убийцитѣ и петричкитѣ „комити“... Ние сме членове на ВМРО и нашето мѣсто е въ поробена Македония.

„Шефътъ“ е позеленѣлъ. Той не е свикналъ на тоя езикъ. Злоба и ненаситна мъсть капе отъ сивото му лице.

А въ това време Борисъ Буневъ „снема“ показанията на въръзанитѣ четници.

— Не се подписвамъ, куче! — вика като предъ смъртъ, Пандо Кицовъ.

Иска да каже още нѣщо, но не довършва. Ножътъ е проболъ юнашкото му сърдце. И, тържествуващъ, Бунчо го „подписва“.

Такава е участьта и на останалитѣ.

Михайловъ все още не губи надежда.

— Изворски, остави се отъ тия... При насъ е силата.

— Силата? Да изтезавате довчерашнитѣ си другари!... Ти си Каина на Македония, и нѣмамъ нищо общо съ тебе.

— Така ли?

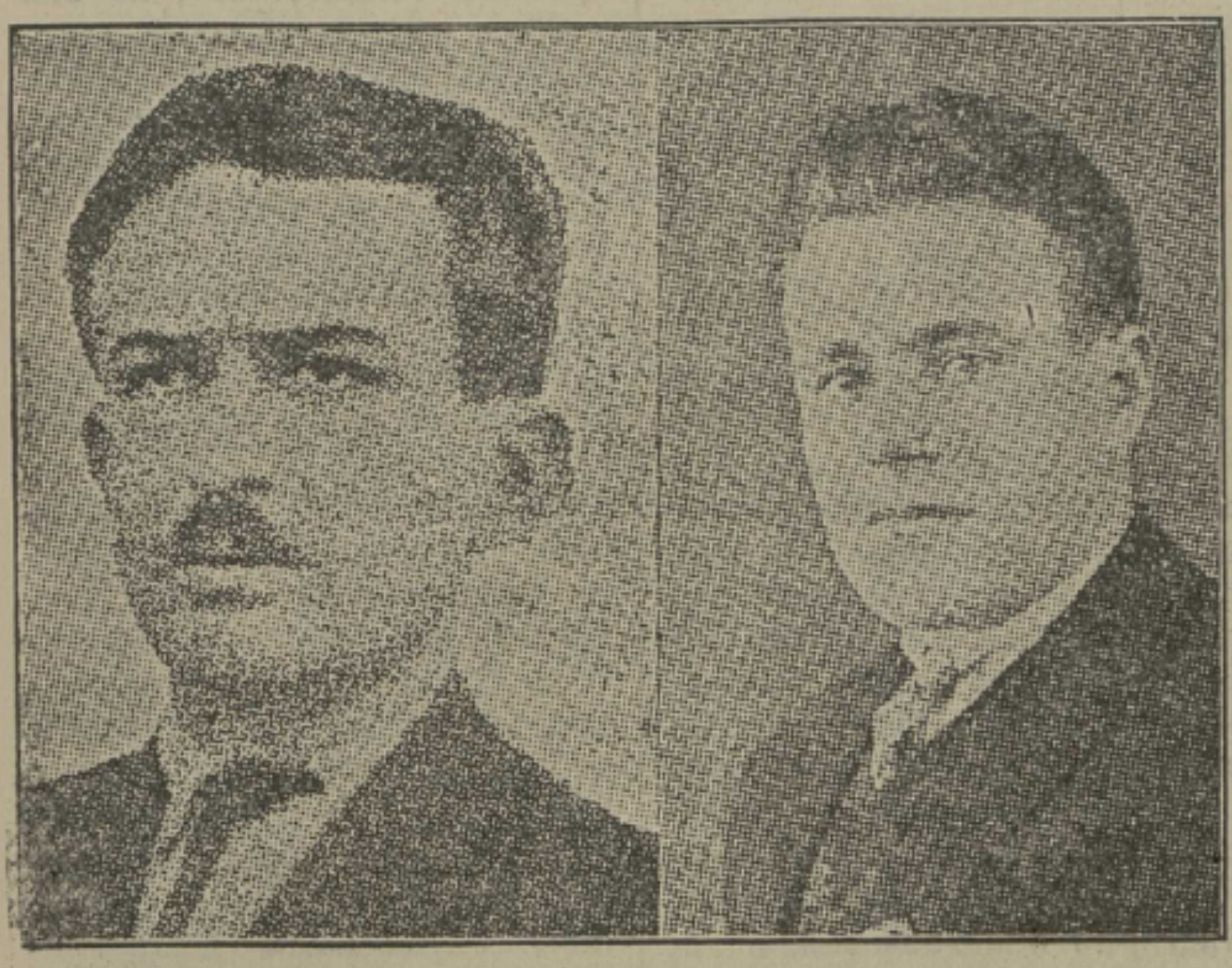
Ванче се тресе отъ епилептични спазми. Грабва една цепеница задъ вратата и съ всички сили я стоварва върху главата на въръзания Изворски. Парчета мозъкъ отхвъркватъ и като бѣли пеперуди се полепватъ по стенитѣ. Едното око пада предъ краката на Каина. То пресви клепки и изпрати, сякашъ, презрението на цѣла робска Македония.

Борисъ Изворски е мъртавъ. Мъртавъ е легендарния ениджевардарски войвода, който нѣколко години броди непрекъснато изъ дебритѣ на Македония.

Македония не ще го види. Не ще види и юнака Пандо Кицовъ. Не ще види и останалитѣ другари на Изворски. Хвърковатата чета, която бѣ страшилище за тиранитѣ, и която изнасяше всѣки день сражение отсамъ и оттатъкъ Вардара, не намѣри дебелата сѣнка на геройчната родина. Буйнитѣ глави, които бѣха се обрекли на свободата, не ще клюмнатъ, цѣлунати отъ неприятелски куршумъ, до вѣрнитѣ чуки. Сега тѣ лежатъ по пръстния подъ на една схлупена пиринска кжща, въ нозетѣ на македонския Каинъ.

Македонскиятъ Каинъ, обкржженъ отъ вѣрнитѣ си сателити, се опива отъ още топлия димъ на пролѣтата братска кръвь. Изправенъ въ срѣдата на стаята, той се издига като нѣкаква жестока тържественость, като символъ на едно велико помрачение.

Падналиотъ братска пъка

МАКСИМЪ СТРЕЗОВЪ

Роденъ е въ с. Мраморецъ — Охридско — презъ 1900 година. Покойниятъ бѣше синъ на юначно и родолюбиво семейство. Израстналъ въ пазвитѣ на най-историческата македонска планина Бигла, Максимъ бѣше истински потомъкъ на юначнитѣ горнодебърци (така се наричатъ селянитѣ, населяващи селата между Кара-орманъ и Бигла), които съ чудно себеотрицание и неописуемъ фанатизъмъ отстояваха и до денъ днешенъ каузата на поробения македонски народъ. Той бѣше единъ отъ първитѣ легални апостоли въ своя роденъ край, който призоваваше народа за борба съ враговотѣ. Станалъ невъзможенъ предъ потисницитѣ сърби поради агитацията, която водѣше срещу тѣхната тирания, Максимъ пое пжтя на въоржжения бунтъ, последванъ отъ нѣколко вдъхновени млади идеалисти отъ съседнитѣ села. Покъсно той бѣ последванъ въ трудния си хайдушки животъ и отъ хероичната си съпруга, която пред почете тоя труденъ животъ предъ гавритѣ, на които бѣха я подхвърлили македонскитѣ тирани — сърбитѣ.

Въ късна есень, когато почна да се настанява изъ планинитѣ студената зима, съпроводена съ бури и снѣжни виелици,, Максимъ се оттегли съ другаритѣ си къмъ албанската граница. Албанскитѣ власти ги интернираха въ гр. Б., дето прекараха нѣколко месеци въ лишение и гладъ. Въпрѣки всичко това, обаче, никой не падна духомъ, а очакваха настжпването на пролѣтьта съ устремени погледи къмъ родництѣ балкани. Въ тия дни на нѣмотия и гладъ беднитѣ заточеници се утешаваха, че ще настжпятъ по-добри, по-честити дни за тѣхната родина.

На Максимъ се наложи да напусне Албания и да се прибере въ предѣлитѣ на свободна България, за да настани съпругата си, която романтично го следваше по пжтя на македонската Голгота, следъ което да се завърне обратно при другаритѣ си, за да може по тоя начинъ по-спокойно да продължи великото дѣло, въ служба на което се бѣше отдалъ всецѣло. Другаритѣ му презъ това време избѣгаха отъ града и се отзоваха изъ роднитѣ си мѣста, кждето намѣриха по-късно юнашки смъртьта си.

Само Максимъ остана далечъ отъ тѣхъ, осиротѣлъ почти, за да намѣри трагичната си кончина въ единъ локалъ на българската столица, зъзнещъ отъ студъ и тръпнещъ отъ болка, че не е тамъ, кждето го влѣчеше неговиятъ борчески духъ.

ВЪЛКАНЪ МИЛЕВЪ

Роденъ презъ 1904 год. въ село Кокре, Мориховско. Синъ на голѣмо родолюбиво семейство. Неговиятъ дѣдо Вълканъ Добревъ е служилъ 30 години на организацията — организаторъ и създатель на първата мориховска чета.

Младиятъ Вълканъ почва като куриеръ презъ 1923 год. Той развеждаше прилепската чета изъ Мориховско. Като сръбски войникъ въ Зайчаръ, кждето остана само нѣколко месеци, той избѣга съ оржжието си. На следната година бѣ вече четникъ при войводата Петъръ Костовъ Пашата и участвува въ сражението при село Смоларево.

Милевъ, честенъ и скроменъ ратникъ, падна убитъ въ Варна заедно съ Георги Баждаровъ отъ пратени убийци — функционери на Иванъ Михайловата банда — Методи Василевъ и Борисъ Чавдаровъ, които бѣха заловени, но после освободени отъ сжда.

Вълканъ оставя въ Македония жена вдовица и две деца.

Падналиотъ фашска пъка

МИЛЕ ИЛЧЕВЪ СТАНОЕВЪ

Роденъ е въ гр. Крушево презъ 1885 год. Свършилъ съ отличие битолската гимназия, изъ която излѣзоха апостолитѣ на македонския бунтъ. Презъ 1906 год. постжпва въ крушовската чета на Блаже Кръстевъ и води борба съ сръбската пропаганда въ Порѣчието. Следъ две години постжпва въ демирхисарската чета и работи съ нея до хуриета.

Презъ 1910 год., при провеждане на обезоржжителната акция е билъ арестуванъ отъ турската власть и осжденъ на 6 години затворъ. Презъ 1913 год. Станоевъ най-категорично отказа на сръбскитѣ власти да подаде декларация, че е сърбинъ. Какво направи после Миле Станоевъ, какво направи следъ възобновяване организацията отъ Тодоръ, какъ се прояви при нахлуване на гръцкитѣ пълчища въ Петричко — това е най-добре известно на убийцитѣ му.

Убиха го на 8 декемврий 1929 г. въ Свети Врачъ подло, изъ засада.

Ние обръщаме вниманіе на читателитѣ на топлия споменъ, написанъ за незабравимия Миле Станоевъ отъ именития нашъ писатель г. Стилиянъ Чилингировъ, която печатаме въ настоящия брой.

МИЛЕ СТАНОЕВЪ

Азъ гледамъ подвижната, жизнерадостна фигура на своя времененъ хазаинъ, слушамъ духовитиятъ му говоръ и не мога да му се нарадвамъ. Речьта му, една наистина приятна смѣсица отъ думи на македонски и на литературно-български изговоръ, се лѣе плавно и непринуденно. Миле Станоевъ ми разправя за Илинденското възстание, за голѣмитѣ жертви, които сж дадени и за непостигнатия до днесъ народенъ ентусиазъмъ. Предъ моитѣ очи се редятъ картини една отъ друга по-страхотни, по-героични. Деца и старци, мжже и жени — всички до единъ сж отдадени беззаветно на свещенното дѣло на своята народна свобода, всички до единъ сж готови да поднесатъ своята кръвна жертва. Азъ виждамъ жени, които, вмѣсто да плачатъ, изтикватъ мжжетѣ си отъ града съ оржжие въ ржка. Нека да хванатъ тѣ горитѣ, балканитѣ, да се залостятъ въ позициитѣ, а града да оставятъ на тѣхъ. Когато дойде тѣхниятъ редъ, женитѣ ще знаятъ, какъ да се разправятъ съ вѣковния неприятель на българския народъ. Виждамъ невръстнитѣ деца, които се колебаятъ, какво да правятъ: да останатъ ли тѣ при майкитѣ си или да литнатъ подиръ бащитѣ. Тѣ и тукъ и тамъ могатъ да бждатъ еднакво полезни. И тѣхъ, току-що видѣли животъ, животътъ не ги блазни. Та не е ли той всѣкичасно умиране подъ гнета на чуждата власть, дошла имъ вече до гуша? Тогава по-добре да се умре изведнъжъ, отколкото да се гасне като вощеница въ забравенъ и отъ Бога олтаръ.

Отъ стената ме гледа увеличена фотографска снимка. Младъ момъкъ въ цѣлъ ръстъ и въ пълно бойно въоржжение. Коситѣ му сж дълги, почти до рамената, а по лицето въз мжжалостьта още не е сколасала да сложи своитѣ неотмѣнни белези. Дете или юноша гледамъ азъ? Все едно, въ ржцетѣ на това невръстно създание има пушка, а презъ кръста му е препасанъ патрондашъ. Такива сж били тия, които накараха свѣта да потрепери отъ тѣхната саможертва. Които знаяха да лѣгатъ върху възпламененитѣ си бомби, когато се намираха предъ угрозата да паднатъ въ неприятелски ржце: да лѣгатъ, за да не оставятъ нито частица отъ себе си като трофей, като гавра.

— А този кой е? — полюбопитствувамъ азъ.

— Миле ме гледа усмихнато и отвръща:

— Море, азъ мисля, че ме позна.

— Ама, наистина, ти ли си?

— Остарѣхъ вече.

А, въ сжщность, не бѣше тъй. Мене не ми се вѣрваше, че тоя младъ човѣкъ е билъ не само воевода, но и съвременникъ на тая без подобна македочска епопея.

Азъ любопитствувахъ да узная за революционата му дейность, коя то обхваща доста голѣма часть отъ живота му. Но той бързаше шегозито да отрази моя въпросъ. Направилъ е за родината си това, което сж направили и другитѣ като него, което е билъ длъженъ да направи.

Въ Свети Врачъ, гдето прекарахъ на нѣколко пжти по два, три дена, азъ трѣбваше да бжда неотстжпно гостъ въ дома на Миле Станоевъ. Да отида другаде, това значеше не само да го оскърбя, но и кръвно да го обидя. Впрочемъ, такива любвеобилни отношения имаше той и къмъ всички други културни работници, които по една или друга причина трѣбваше да престоятъ известно време въ Свети Врачъ. Смѣташе, може би, че съ това прави възможното, за да се приобщатъ тѣ — синоветѣ на стара България — съ новитѣ нейни покрайнини. Никога нѣма да забравя думитѣ, които ми каза на вечерята въ градината на Маминъ Колью. Тѣ бѣха не зовъ, не молба, а поплакъ:

— Дохождайте, бе братя, дохождайте по-често между насъ. Дайте ни да разберемъ, че ни обичате, че ни желаете; дайте спогни чрезъ вашия духъ да бждемъ за винаги едно нераздѣлно цѣло.

Тия думи допаднаха на всички сбрани и, сякашъ, за да ги потвърдятъ, тѣ не пожелаха презъ цѣлата нощь да се раздѣлятъ съ мене. Осъмнахме всички съ македонски пѣсни и хора. Но това не бѣше пиршество, не бѣше разгулъ, а едно почти трезво всенощно бдение за културната връзка между стара и нова България. И, струва ми се, че за нейното създаване не малко способствува и Миле Станоевъ. На всички дошли въ тѣхния градъ, той трѣбваше да докаже, че сж тачени, че сж желани, та да повторятъ и да потретятъ съ своето гостуване. И благодарение на него и на други като него — нека да кажа за себе си — азъ свикнахъ да гледамъ на Свети Врачъ тъй, както се гледа на градъ, въ който си живѣлъ не дни, а години въ най-приятни връзки съ неговитѣ граждани.

И сега, когато пиша тия спомени, струва ми се, че чувамъ гласа на Миле, който вика отъ далечъ на жена си:

— Водя, го, водя! Нека разбере, че докато сме живи, никждe другаде нѣма да го оставя.

И се започваше въ кжщи шетня, като че се посреща необикновенъ гость. Шетня, която ме караше да се стѣснявамъ и да се радвамъ.

Богъ да съхрани паметьта на добрия Миле до вѣчни вѣкове.

С. Чилингировъ

Падналиотъ братска ръка

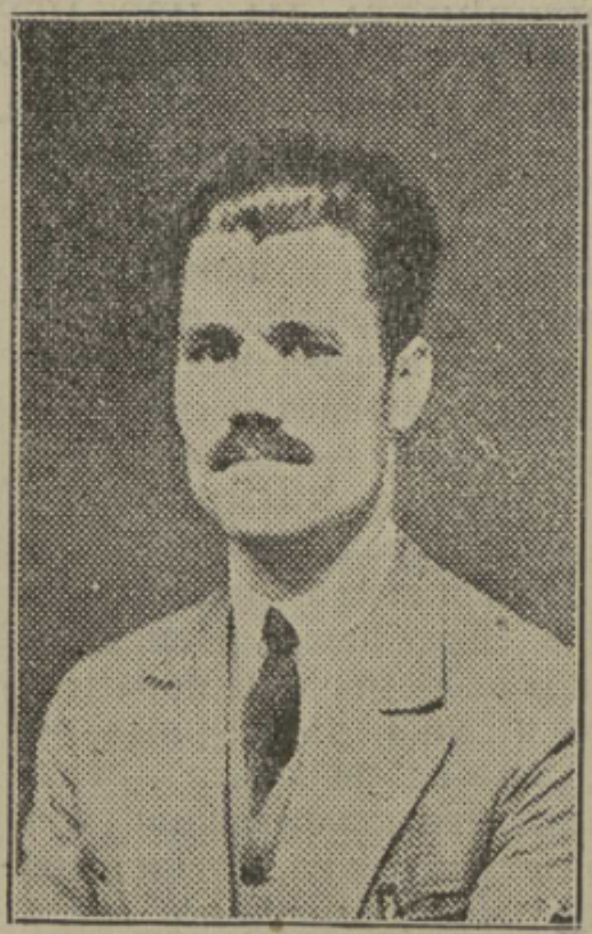

КИРИЛЪ ШЕНДОВЪ

Роденъ на 15 октомврий 1903 г. въ гр. Кукушъ, Кирилъ Шендовъ се отаде още отъ раннитѣ си години на революционната дейность за свободата на Македония. Като другарь на Прилепския войвода Петъръ Пашата, той взе участие въ много сражения, едно отъ които бѣ и голѣмото сражение при с. Смоларе презъ 1924 г.

Макаръ и беденъ, неговата честна и неподкупна съвѣсть не се поддаде на поквара, каквато сѣеха неговитѣ палачи, и до края на трагичната си кончина остана вѣренъ последователь на своя великъ съгражданинъ Гоце Дѣлчевъ. Винаги скроменъ, преданъ и честенъ редникъ на дѣлото, Киро отмина съ ореола на герой.

Той почина на 20 априлъ 1932 г. следъ мжчително боледуване отъ престжпното нападение на ул. Аспарухъ.

ЕФТИМЪ МАТЕЕВЪ

Ефтимъ Матеевъ е роденъ въ село Чифликъ, Малашевско. Той се отличаваше съ своята голѣма скромность, дисциплина и голѣма преданность къмъ дѣлото, на което служи съ неподражаемо себеотрицание до последния часъ на живота си.

Въ 1923 г., подозрѣнъ и подгоненъ отъ сръбскитѣ власти, като ятакъ на македонски чети, Ефтимъ Матеевъ премина ва посрѣдь зима въ най-голѣмитѣ снѣгове, границата и търси спасение въ братска България. Отъ тогава той служеше непрекжснато въ редоветѣ на В. М. Р. О. Билъ е четникъ на войводитѣ Цековъ и Борисъ Тиковъ.

Ефтимъ Матеевъ умрѣ отъ ранитѣ, получени отъ коварното нападение на 21 юний вечерьта въ столицата на България.

Падналиотъ братска ржка

ПЕТЪРЪ АНГЕЛОВЪ

Роденъ е презъ 1895 г. въ с. Граждено, Мала-Прѣспа, което граничи съ Албания. Синъ е на издигнати и просвѣтени родители, които сж имали значителенъ дѣлъ въ църковно-училищнитѣ борби. Още отъ малъкъ Петъръ проявява буенъ и неудържимъ характеръ, една природна интелигентность и неподкупна честность — качества, които го напуснаха до края на неговия буренъ животъ.

Презъ 1912 г. отива въ Америка, но се увлича отъ балканската „Освободителна“ война и се връща въ отечеството си, кждето намира настанени гърцитѣ. Неговото разочарование е голѣмо, и той изразява възмущението си публично. Подгонень отъ гърцитѣ, той избѣгва и се присъединява къмъ прѣспанската чета на Илия Дигаловъ.

Когато българскитѣ войски окупираха Македония, Петъръ бѣ зачисленъ къмъ разузнавателната служба, кждето той прояви удивителна храбрость. Неговитѣ близки сж подложени на страшенъ тероръ отъ гърцитѣ, които интернирватъ цѣлото му семейство изъ островитѣ, кждето, срѣдъ голѣми мжки, намира смъртьта си, стария му баща.

Но това ни най-малко не отчая-Петъръ да изпълнява дълга къмъ родината си. Македония не се освободи, тя падна отново подъ двойно по-тежко робство. Неговиятъ войвода Илия Дигаловъ отъ 1919 год. броди изъ македонскитѣ дебри. Петъръ се присъединява къмъ него, става му незамѣнимъ и недѣлимъ другарь, а следъ геройската му смъртъ, става неговъ замѣстникъ — прѣспански войвода.

И почватъ геройскитѣ подвизи на войводата Петъръ Ангеловъ. Неговиятъ районъ, въ който непрекжснато броди, е единъ отъ най-образцовитѣ, дисциплинирани и организирани. Вардара минава нѣколко пжти. Става страшилище за тиранитѣ. Изнася редица сражения, нѣкои отъ които съвмѣстно съ Ал. Протогеровъ, Георги п. Христовъ, Кръстанъ п. Тодоровъ, Пецо Трайковъ и Крумъ Петишевъ.

Съ своитѣ чутовни подвизи той става най-популярния и любимъ войвода. Поробеното население, въ най-отдалечения край на родината ми, го очаква като легенда и спаситель. А албанцитѣ, въ възторгъ отъ неговото безподобно геройство, сж го боготворили, както сж боготворили и други рѣдки македонски революционери. И когато презъ 1926 г. той, заедно съ Пецо Трайковъ, сж били хвърлени цѣли 6 месеца въ Корчанския затворъ, албанскитѣ имъ побратими сж проклинали властьта.

Петъръ Ангеловъ, хвърковатия прѣспански войвода, не намѣри геройската си смъртъ въ дебритѣ на Македония. Неговото будно и вдъхновено чело не улучи непрятелски куршумъ. Той падна, като много негови другари, въ свободна България на 28 юний 1932 г. На една улица въ гр. Хасково, заслепенията убиецъ на Каина, изменически, изъ засада, прониза сърдцето на прѣспанския храбрецъ. Следъ като броди 15 години изъ дебритѣ на Македония и следъ като избѣгна куршумитѣ на десеткитѣ сражения съ сърби и гърци, Петъръ Ангеловъ трѣбваше да падне, предателски убитъ, на една българска улица и то въ днитѣ, когато се готвѣше да замине за любимия си районъ въ робска Македония.

Петъръ Ангеловъ остави въ голѣма мизерия жена, съ две невръстни деца.

Героитѣ не умиратъ.

Падналиотъ братска ръка

ДОНО п. ЩЕРЕВЪ

На третия день отъ новата 1932 година двама наемни убийци простреляха въ гр. Станимака доблестчия македонски революционеръ, костурски войвода, Доно п. Щеревъ.

Роденъ презъ 1881 г. въ с. Дъмбени, Костурско,, отъ родолюбиви родители, Доно още отъ малъкъ се отдава въ служба на брата-робъ. Винаги честенъ, прямъ и откритъ, съ забележително хладнокръвие и стратегическа прозорливость, той можа бързо да се издигне и стане любимецъ на цѣло Костурско.

Преди още да пламне пожарътъ на илинденското възстание, Доно се отдава всецѣло на активна революционна дейность — първоначално като войвода на милицията въ родното му село, а после влиза въ четата на именития апостолъ на свободата и пръвъ организаторъ на Костурско Лазаръ п. Трайковъ.

Когато костурци, презъ илинденската епопея, се вдигнаха като единъ човѣкъ, срещу турската тирания, Доно взе непосрѣдствено участие като началникъ на боевъ отрядъ и се бори доблестно за свободата на Македония.

И отъ тогава до деня на трагичната му кончина, той винаги е билъ межу пръвитѣ апостоли — революционери въ югозападна Македония.

Следъ европейската война Доно пръвъ отъ старитѣ войводи, се отзова всрѣдъ измжченото население на своя роденъ край. И обикаля той любимия си районъ Костурско и надзърва въ Леринско. Презъ лѣтото на 1929 г. старческитѣ крака на тоя голѣмъ революционеръ нагазваха леко изъ мочуритѣ на Вичъ, а отъ устата му се ронѣше тиха, скромна, но вдъхновена речь за свобода, правдини, човѣчность.

Онова, което не можаха да постигнатъ години наредъ войскитѣ и пълчищата на Абдулъ Хамида, евзонитѣ на Венизелосъ и многобройнитѣ потери на Карагеоргевича, постигнаха го двама наемни убийци, изпратени отъ Каина на нашата земя.

Доно умрѣ. Но неговия свѣтълъ образъ преминава като легенда надъ сивитѣ върхове на Вичъ, и Лисецъ, за да крепи вѣрата въ поробенитѣ въ тържеството на идеитѣ, на които той служи до последния си часъ.

Падналиотъ братска ръка

Мирчо Василевъ **Вас. Цандиловъ** **Бор. Поцковъ**

МИРЧО ВАСИЛЕВЪ

Той е единъ отъ първитѣ жертви на братоубиеца. Въ сивата есенна привечерь на 1929 г., нѣколко преобличени като полицаи наемници на Каинъ задигатъ Мирчо отъ столицата на България.

Мирчо Василевъ е родомъ отъ Костурско, отъ родители, които сж взимали живо участие въ революционната борба въ тоя край. Взетъ войникъ отъ гърцитѣ, Мирчо избѣгва, и минава въ редоветѣ на В. М. Р. О. Участвува презъ 1924 год., като четникъ въ Костурската чета, въ знаменито сражение при с. Смоларе, Струмишко.

До последнитѣ си дни Мирчо Василевъ, добрия и честенъ революционеръ бѣ неразлѣченъ другарь на Костурския войвода Доно Дъмбенски. Той умрѣ като герой.

БОРИСЪ ПОЦКОВЪ

На 12 януарий 1932 г. въ центъра на София, по срѣдъ бѣлъ день, бѣ убитъ отъ професионалнитѣ убийци Борисъ Поцковъ.

Той е родомъ отъ гр. Струмица, и неразлѣченъ другарь на Пандо Струмишки и Борисъ Изворски. Смѣлъ и доблестенъ, винаги откритъ и прямъ, Борисъ оставя име на рѣдъкъ човѣкъ и революционеръ.

Чукаритѣ на Бѣласица и Огражденъ и многобройнитѣ сръбски потери помнятъ смѣлитѣ подвизи на Борисъ Поцковъ.

ВАСИЛЪ ЦАНДИЛОВЪ

Той е родомъ отъ с. Зелениче, Леринско. Непосрѣдствено следъ голѣмата война, минава въ редоветѣ на революционната организация, въ Костурската чета. Участвува въ голѣмото сражение при Смоларе, Струмишко, презъ 1924 г. кждето бива раненъ.

И следъ тая година, той броди изъ поробена Македония, оставяйки следъ себе си дирята и споменa на доблестенъ революционеръ.

Василъ Цандиловъ падна убитъ предъ дома си презъ зимата на 1932 год.

Падналиотъ братска ръка

НИКОЛА ЯНОВЪ БУДАКОВЪ

Отъ село Горски-Изворъ, Хасковско, женен, съ две деца, съ специално срѣдно образование, запасенъ подофицеръ. Отличаваше се съ голѣма сериозность, извънредна изпълнителность и храбрость.

ТРАЙЧЕ СТОЯНОВЪ МОРИОВЧЕТО

Родомъ отъ село Каленъ, Мориовско, 28 год., женен, съ две деца, останали въ Македония следъ забѣгването му. До 1923 год. е билъ легаленъ работникъ въ селото си. Взиматъ го войникъ въ Зайчаръ, откждето заедно съ убития Вълканъ Милевъ, избѣгватъ въ България презъ Кула. Презъ 1924 год. влиза въ Македония съ четата на Петъръ Пашата и участвува въ сраженията при с. Смолари, кждето се е отличилъ съ извънредна храбрость.

Паднали отъ драмска пъка

БОЖИНЪ ЧАНЕВЪ, родомъ отъ с. Вефчани, Стружко, внукъ е на известния войвода отъ турско, Ставро.

ГЕОРГИ ДЕРМЕНДЖИЕВЪ, родомъ отъ с. Калапотъ, Драмско.

И двамата подло убити презъ 1930 год. въ Софийския централенъ затворъ отъ екзалтирани апаши, подкупени съ златото на братоубийцитѣ.

Падналиотъ братска ръка

ДИМИТЪРЪ ДИМАШЕВЪ, родомъ отъ Кукушко. Солунски и кукушки войвода още отъ турско време. Революционеръ отъ голѣма величина. Билъ е непрекъснато въ редоветѣ на революционното движение.

Смелъ, открить и доблестенъ Димаша е ималъ възможность да си създаде широка поулярность въ турска Македония, на която служи до последния си часъ съ рѣдко достойнство.

Той е една отъ първитѣ жертви на братоубиеца. Презъ 1928 год. спасенъ отъ обрача на предателитѣ, той и неговия вѣренъ другаръ **ИВАНЪ БАБУНСКИ,** отъ Малашевско, биватъ нападнати отъ българската полиция съ наемници На Каинъ и предателски убити.

Паднали отъ българска ръка

ДАВИДКО ГЕОРГИЕВЪ

ДАВИДКО ГЕОРГИЕВЪ (Дичо), отъ с. Грамада, Г. Джумайско. Убитъ на 18 ноември 1929 г. **ГОЦЕ ДИМАШЕВЪ, АТАНАСЪ ГРОБАРСКИ, МИЛЕ ГЕОРГИЕВЬ,** отъ с. Ормандово, Петричко, **КРЪСТЮ ВЕЛЕШАНЧЕТО** и **СПАСЪ БАКАЛОВЪ,** всички убити презъ 1928 година.

И шестимата сж дейци отъ българска Македония. Като легални работници въ освободителното движение тѣ не можеха да съдействуватъ на престжпната кауза на Каина и паднаха предателски убити, отстоявяйки честьта на Македония.

Падналиотъ братска ръка

ТОМА ПАВЛОВЪ — КАМБАНЧЕТО, родомъ отъ с. Смилево, Битолско. Билъ е последователно въ четитѣ на Петъръ Пашата, Ал. Протогеровъ и Перо Шандановъ. Убитъ на 21 юний 1931 г. въ столицата на България.

МИЛАНЪ ИВАНОВЪ, родомъ отъ с. Русиново, Малешевско. Четникъ на войводитѣ Бор. Гиковъ и Еф. Цековъ, отвлѣченъ подло на 24 ноември 929 год. и убитъ въ зимника на едно столично кино.

Падналиотъ братска ржка

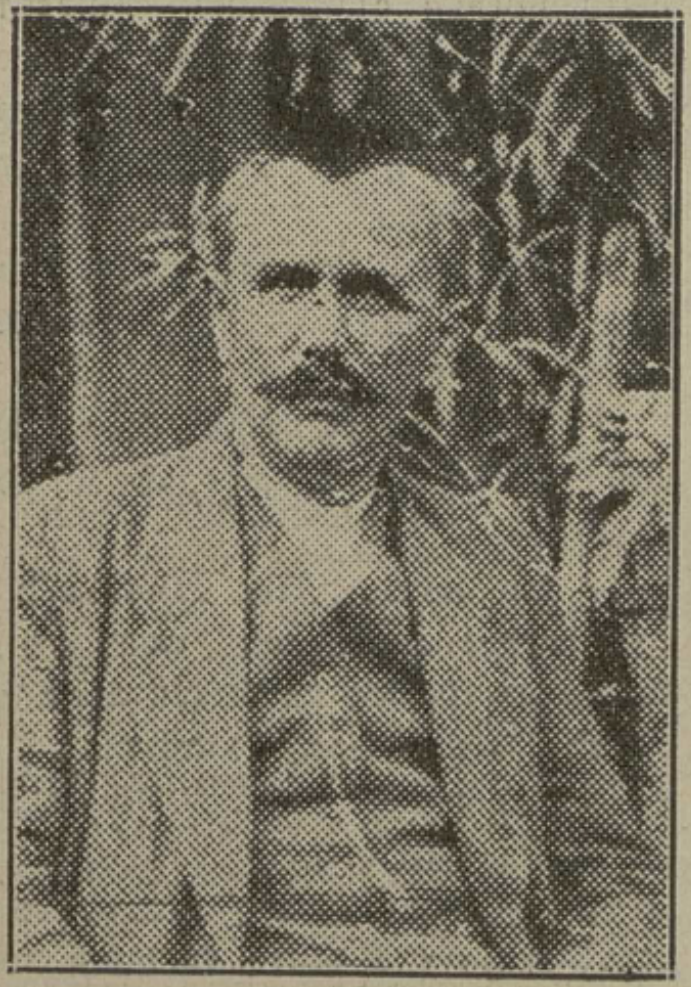

ИЛИЯ КОЛЕВЪ ЖАБАРОВЪ, родомъ отъ гр. Битоля. Дългогодишенъ и честенъ революционеръ. Взималъ е най-активно участие въ македонското движение още отъ турско време. Убитъ отъ ржката на Каина презъ 1932 г. въ София, като служащъ въ столичната община.

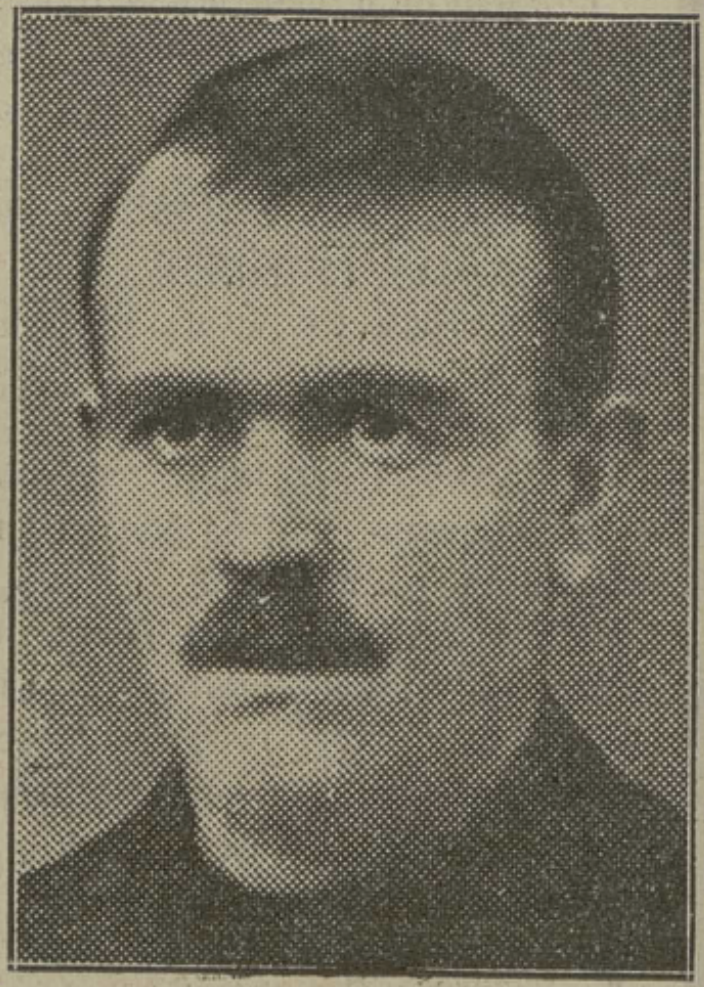
КОЦЕ ИЛИЕВЪ ЖАБАРОВЪ, единственъ синъ на Илия Жабаровъ. Запасенъ офицеръ отъ българската армия. И той, както и баща му падна отъ предателската ржка на убиеца презъ 1933 год. въ гр. Троянъ, кждето е отишълъ на гости на сестра си.

Падналиотъ братска ръка

ИВАНЪ ГАВРАИЛОВЪ (ИОНЧЕ)

е родомъ отъ гр. Прилѣпъ. Въ македонското освободително движение е участвувалъ още въ младини, като легаленъ и нелегаленъ работникъ. Билъ е страшилище за сърбоманитѣ въ Прилѣпъ и Прилѣпско още въ турско. Искренъ и открить революционеръ, Ионче се ползуваше съ симпатиитѣ на всички и миналаше за прямъ и духовитъ човѣкъ. Падна убитъ въ дюкяна въ София презъ 1932 г. отъ ржката на Каина.

ИВАНЪ АНДОНОВЪ,

е родомъ отъ с. Мраморецъ, Охридско. Взималъ е живо участие въ борбата въ Охридско презъ 1923-24 год. Подгоненъ отъ сърбитѣ, Иванъ побѣгва въ Ромъния, откъдето минава въ България. И тукъ се отдава на безкористна легална дейность, въ която остави спомнитѣ на честенъ и доблестенъ македонски деецъ. Падна убитъ презъ 1933 г. въ дюкяна си отъ ржката на Каина.

Падналиотъ братска ржка

ВАСИЛЪ ПЕТРОВЪ ИЛЧЕВЪ

Точно преди една година, неочаквано за никого, а най-малко за жертвата, бѣ простреляиъ изъ засада средъ българската столица Василъ Петровъ Илчевъ. Кому бѣше нуженъ неговия примѣренъ, честенъ и безобиденъ животъ? Съ какво ли бѣше сгрѣшилъ предъ Македония, та трѣбваше въ нейно име да се убие и втория и последенъ синь на оная стара и корова, българка — баба Ана, която въ дни на най-голѣми тревоги за пребиваващитѣ въ България македонски революционери е разтваряла широко вратитѣ на своя домъ, давайки подслонъ на гонените македонски синове?

Бѫдещиятъ историкъ съ трепераща отъ горесть и душевна тревога ржка, ще отбележи този печаленъ фактъ на днешното подло време. Както Василъ, така и неговия голѣмъ по душа, сърдце и характеръ братъ Тоше, чиято революционна дейность е позната на по робенитѣ ни братя отъ Осогово до албанскитѣ планини, станаха жертва на едно безпримѣрно въ историята на македонското освоб. дѣло, умопомрачение.

Богъ да прости Васила и вѣчна паметь на всички скѫпи жертви като него.

Падналиотъ братска ръка

ХРИСТО СТОЯНОВЪ ЧЕГАНСКИ, родомъ отъ с. Чеганъ, Воденско, четникъ на войводата Мице Чегански. Убитъ въ гр. Кърджали отъ наемницитѣ на Каинъ презъ 1912 г.

ГЕОРГИ СТАНИШЕВЪ УЗУНАКОВЪ, родомъ отъ гр. Кукушъ. Убитъ отъ наемницитѣ на Каинъ презъ 1932 г.

Падналиотъ братска ръка

СТАВРЕ ХРИСТОВЪ, отъ с. Ем. боре, Кайлерско. Дългогодишенъ четникъ въ Енидже-Вардарско. Падна подло убитъ презъ 1928 г., отъ наемницитѣ на Каина въ с. Демидово, Св. Врачко, връщайки се съ малкото си болно дете.

ЛАМБО МИШЕВЪ, отъ с. Зеленичe, Леринско. Прямъ и откритъ македонецъ, който падна убитъ отъ наемницитѣ на Каина презъ 1933 г. въ столицата на България.

Ангелъ Куртеловъ

(Изъ споменитѣ на писателя)

И азъ не зная защо изъ лабирин та на това освободително дѣло, где то спятъ толкова звезди, въ тоя су блименъ моментъ се явяватъ предъ мене три образа. Единиятъ про стодушенъ селянинъ, вече близо шестдесетгодишенъ, но лекъ като юноша, подържанъ отъ невидимитѣ крила на единъ вѣченъ идеалъ — човѣшкото освобождение; една птица, която е неграмотна, но която Богъ е научилъ да пѣе и пази малкитѣ си. Вториятъ бѣше единъ поетъ, единъ голѣмъ мждрецъ, кой то вижда задъ слога на човѣшкото. „Не убивайте“ — бѣше неговиятъ лозунгъ — „това е върховната правда къмъ която се стреми човѣ чеството“.

Тогава се явява една плеада бор ци, които обръщатъ погледи къмъ историята за поука. Тази акция за Ан гелъ Куртеловъ бѣше една ясна ис торическа необходимость, отъ коя то очакваше блестящи за дѣлото последствия. Въ този двубой за тър жеството на македонската правда, той бѣше сложилъ на карта предваритенло живота си.

Видѣхъ го за пръвъ пѫть въ мрачни дни на македонското дѣло.

Въ стаята бѣхме трима: азъ и двама отъ водителитѣ. Двамата все повече мълчаха, почти не се поглеждаха единъ другъ. Тѣ бѣха минали три години, като войници въ единъ окопъ. Навремени, когато азъ имъ подхвърляхъ по една илюзия, тѣ се извръщаха къмъ мене, усмихваха се едвамъ, полугорчиво, полувесело съ по едното си око, за щото друго вече нѣмаха.

Въ такива часове нахълта въ стаята Ангелъ Куртеловъ. Мълчанието се раздвижи отъ радостни вълни. Минаха дълги часове въ тихи възторзи и разговори. Задъ жизнерадостьта и шегитѣ на Ангела, азъ видѣхъ голѣмия умъ на историкъ, литераторъ и смѣлъ теоретикъ на движението. Азъ видѣхъ и едно сърдце, слънчево сърдце, което говори на шега за своята смърть. Каточели, това се отнасяше за единъ конь или за едно старо палто, което той скоро трѣбваше да продаде. Ангелъ Куртеловъ този день бѣше дошелъ, само за да бжде веселъ между двамата тревожни самоизгнаници. Най-после бай Ангелъ се цѣлуна съ насъ и замина на северъ край Дунава да работи и чака освобождението.

Изминаха месеци. Единъ день азъ отидохъ по работа въ Видинъ. Сутриньта рано почука нѣкой на вратата ми въ хотела. Отворихъ. Това бѣше той — бай Ангелъ. Възторженията човѣкъ. Стаята се изпълни съ радостьта му. Довѣрието на думитѣ и простата пламенность на копнежитѣ му ви подкупватъ. Вие ставате самоволни роби на единъ идеалъ, чието величие неясно сте съзерцавали преди единъ часъ. Това бѣше единъ духъ, който ви изнася на крилетѣ си къмъ своя идеалъ и прави отъ смъртьта ви една съблазънь, една утѣха, една радость.

[illegible] той ме води край рибарницитѣ, малкитѣ кръчми, приготовлява обѣдъ. [illegible]

Този човѣкъ бѣ подчинилъ цѣлия си животъ на своя идеалъ. Преди нѣколко месеца бѣ получилъ писмо отъ организацията, която го молѣше въ оскждностьта си да й изпрати поне петь хиляди лева. Бай Ангелъ взема пенсията на жена си, две хиляди лева, и имъ я изпраща. Посъветвахъ го да вземе държавна длъжность още шесть месеца, за да може да вземе пенсия. Той ми се усмихна значително. После, на обѣда въ кжщи — той ми прошепна скришомъ на ухото:

— Само тази кжщица оставямъ на жена си. Тя съ пенсията си ще храни детето ни.

Въ тази минута за мене той бѣше съвсемъ прозраченъ. Въ думитѣ му нѣмаше скръбь. Задъ негова та прозрачность стоеше истината, предъ която се разпадатъ всички суети.

Б.